

TAKÁCS RÓBERT

A Los Angeles-i olimpia a magyar sajtóban

A XXIII. nyári olimpiai játékokat 1984. július 28. és augusztus 12. között rendezték az Egyesült Államokban, Los Angelesben.¹ A játékokat az előzetes aggodalmak ellenére különösebb fennakadások nélkül bonyolították le, és megdőlt az addigi részvételi rekord is. Ahogy négy évvel korábban Moszkvában a szovjetek, Los Angeles második olimpiáján az Egyesült Államok csapata tarolt. A fő szervezőt, Peter Ueberrothot pedig a *Time* magazin olvasói az év emberének választották. Ezt talán kis részben a Szovjetunió eljárásának is köszönhette, amely 1984. május 8-án lemondta az olimpián való részvételt. A magyar nézők sem szurkolhattak sportolók sikereiért, mivel a Magyar Olimpiai Bizottság 1984. május 16-án, hasonlóan döntött, akárcsak a legtöbb szocialista ország olimpiai bizottsága.

A hivatalos indoklás szerint a távolmaradás fő oka az volt, hogy nem láttak kellő garanciákat a sportolók biztonságára. Egyúttal hangsúlyozták, hogy az ügynek semmiféle politikai jelentősége nincs, a lemondás nem tekinthető a Carter elnök által 1980-ban közzétett bojkottfelhívásra adott válaszlépésnek. Persze mindenki annak tartotta. Az 1981 óta tartó republikánus kormányzás idején mélypontra jutottak a szovjet–amerikai kapcsolatok, mi több, a Szovjetunió tartós külpolitikai defenzívába kényszerült. A magyar sajtó külpolitikai írásai évek óta a Reagan-kormányzat agresszivitását hangoztatták, a vizsgált időszakban éppen a nyugat-európai rakétatelepítések kapcsán. Ezen felül 1984 az Egyesült Államokban választási év volt: egy kudarcba fúló olimpia sokat ronthatott volna Ronald Reagan újjáválasztási esélyein. Szintén kínos momentumnak számított,

¹ A teljes képhez hozzátartozik, hogy az olimpiai játékok eredetileg kijelölt helyszínre Teherán lett volna, de Irán az Irakkal folytatott háború miatt kénytelen volt lemondani a megrendezést. A NOB ezt követően adta át ennek jogát az egyetlenként jelentkező kaliforniai magántársaságnak (LAOOC).

hogy Románia (és hagyományosan Jugoszlávia) megbontotta a szocialista tömb egységét, és elküldte versenyzőit a Los Angeles-i játékokra.²

Ez az ellentmondásokkal teli helyzet alkalmat kínál arra, hogy megvizsgáljuk a politikai nyilvánosság szerkezetét, egyben az újságírói öncenzúra működését, méghozzá egy speciális, sokszor elhanyagolt területen, a sportújságírásan keresztül.³ (Igaz, az áttekintett időszakban a sport hírek között nagy számban fordultak elő sportdiplomáciai közlemények, nyilatkozatok és egyéb nem sporteseményekkel foglalkozó hírek.)⁴ Számos kérdés vehető fel azzal kapcsolatban, hogy a sportolók és az újságírók hogyan reagáltak a lemondás körülményeire, a távolmaradás indokaira és következményeire, illetve a sajtó hogyan mutatta be az olimpiai játékokat. Arra kerestem a választ, hogy egy ilyen légkörben milyen módon informálták, informálhatták lapjaink a hazai olvasókat. Mit tudhatott meg, mit következtethetett ki a történeसेkről az átlagember? Mire hallgattak az információs fórumok? Kinyomtattak-e ellenőrizhetetlen, nem valós információkat, és ha igen, milyen mértékben? Túl lehetett-e lépni az események megismerésében azon a sommás megállapításon: moszkvai diktátum? Egyben azt is vizsgáltam, hogy mit várt a hatalom a sajtótól, illetve ez utóbbi mennyiben szolgálta ki a sajtóirányítás igényeit. Ezzel párhuzamosan nyílt-e arra mód, hogy az újságírók esetleges alternatív véleményeknek is hangot adjanak, és amennyiben igen, milyen módszerekkel éltek?

Mindehhez tanulmányomban az 1984. áprilistól augusztusig terjedő öt hónap anyagát tekintetem át:⁵ négy politikai napilap (*Népszabadság, Népszava, Magyar Nemzet, Magyar Hírlap*) írásait és négy hetilap (*ÉS, HVG, Magyarország, Új Tükör*) cikkeit. A párt álláspontját elsősorban az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának, Titkárságának, illetve Agitációs és Propaganda Osztályának anyagai alapján rekonstruáltam. A közvélemény alakulására az utóbbi szervezethez beérkezett információs jelentésekből következtettem.

² A lemondás mögött húzóódo okokról lásd: MINK András: Bojkott, 1984. *Beszélő*, 1994/4. <http://beszelo.c3.hu/99/04/10mink.htm>

³ A sportújságírásba az év során a sajtóirányítás kétszer is közvetlenül beavatkozni kényszerült: az olimpiával kapcsolatos tájékoztatás mellett a bundabotrány ügyében. Az ügy pikantériáját, különös politikai jelentőségét az adta, hogy abban a bajnok Budapesti Honvéd is érintett volt, így a szálak igen messzire értek. (Lásd PAJOR-GYULAI László: Bundabotrány. *Jel-Kép*, 1985/2. 52–58.)

⁴ Szerkesztési sajátosságként tekinthetjük, hogy a nem sportjellegű hírek, tudósítások is a sportrovatba kerültek, azt az érzetet keltve, hogy a sport és a politika összefolyik, illetve hogy a hivatalos nyilatkozatokkal ellentétben van politikai jelentősége az olimpiai részvétel lemondásának.

⁵ Az áprilisi kezdést az indokolta, hogy a Szovjet Olimpiai Bizottság első bejelentése, amelyben az olimpiai előkészületeivel kapcsolatos aggályait megfogalmazta, 1984. április 9-én jelent meg.

1984. május 16-án – egy hét kivárás, egy hét reménykedés után – megszületett a MOB döntése: nem utazunk. Ilyen sokáig rajtunk kívül csak a lengyelek vártak. A kérdésben hivatalosan a MOB volt az illetékes, így dr. Buda Istvánra hárult a feladat, hogy megtegye a bejelentést. Valójában a végső szót az MSZMP Politikai Bizottságában mondták ki két nappal korábban.

A szituáció a Politikai Bizottság tagjainak sem lehetett kellemes. A magyar pártvezetés olyan kényszerhelyzetbe került, amelyben a hazai és nemzetközi közvélemény szemében népszerűtlen, ráadásul saját érdekeivel ellentétes intézkedést kellett hoznia. Mindezt akkor, amikor a rendszer legfőbb legitimációs bázisát képező gazdasági növekedés és folyamatos életszínvonal-emelkedés (-emelés) tartósan stagnált. Rendszerstabilizáló tényezőnek számítottak a sportsikerek is, a Politikai Bizottság Los Angelesben is az első tízbe várta a magyar csapatot.⁶ Ebből a szempontból mégsem elsősorban hazánk, hanem az olimpiai örök ranglistán szintén a legjobb tíz között jegyzett NDK és Bulgária vezetői érezhették magukat igazán kínosan. Persze ennek ellenére látványos sietséggel csatlakoztak a Szovjet Olimpiai Bizottság állásfoglalásához.

A lemondás forгатókönyvét Moszkvában írták. Onnan indult a szocialista országok olimpiai bizottságainak tiltakozó hulláma is április első felében. Az SZKP kész helyzet elé állította a testvérországok vezetését. A május 8-i bejelentést követően illetékes osztályvezetőiket és legfelsőbb sportvezetőiket Moszkvába „rendelték” konzultációra. *„Támogatást és hasonló döntésben megnyilvánuló szolidaritást”* kértek.⁷ A magyar vezetés súlyos dilemmáit az ott elhangzott hozzászólás kivonata is mutatta: *„Kifejtettük, hogy a kialakult helyzetben nagy felelősséggel és körültekintéssel mérlegeljük az olimpián való részvételünk kérdését. Álláspontunk kialakításánál elsősorban a szocialista közösség érdekei vezérelnek bennünket. Ugyanakkor mérlegeljük azt is, hogy az olimpia ügye az emberek millióit foglalkoztatja, részét képezi a népek közötti együttműködésnek és megértésnek.”* A magyar küldöttség nem emelt kifogásokat. (A románok nehezményezték, hogy a szovjetek ígéretüket megszegve nélkülük mondták ki a végső „nem”-et, és kijelentették, hogy nem rajonganak a *Barátság játékok* néven tervezett szocialista „kisolimpiáért”.) Mindenki tudta, a szovjet vezetés számára ez a kérdés alapvető fontosságú. Nem lehetett másképp dönteni. A Politikai Bizottság május 14-én Kádár János távollétében mondta ki a végső szót. A kivárás és a nyilat-

⁶ Jelentés a Politikai Bizottságnak a XXIII. Nyári Olimpiai Játékokkal összefüggő kérdésekről. Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban MOL) MK-S 288/5/910. 5.

⁷ Uo. 5–10.

kozatnak a szovjetekénél jóval enyhébb megszövegezése azt volt hivatott kommunikálni, hogy a magyar vezetés nem ért egyet vele.

A PB május 14-i döntése nyomán az előzetesen kidolgozott sajtóterveket is meg kellett változtatni – a szovjet sajtó- és propagandaterv ismeretében, amelyet az SZKP apparátusa segítőkészen át is nyújtott vendégeinek.⁸ Az új sajtóterv július 5-én került a Politikai Bizottság elé. Alapelvei: az olimpiai előkészületekről ne tudósítsanak, szorítkozzanak a tényszerű közlésekre, szenteljenek nagyobb figyelmet a szocialista országokban zajló versenyeknek, adjanak teret a döntést alátámasztó külföldi nyilatkozatoknak, az olimpiáról mértéktartósan, színes anyagok nélkül tudósítsanak, a központi lapok az MTI híreit használják.

Ugyanekkor született döntés arról, hogy operatív munkacsoportot állítsanak fel az olimpiával kapcsolatos események, a közhangulat folyamatos értékelése és a politikai munka összehangolása céljából. A munkacsoport a Központi Bizottság négy osztályának (az Agitációs és Propaganda Osztály, a Közigazgatási és Adminisztratív Osztály, a Párt- és Tömegszervezetek Osztálya, a Külügyi Osztály), a KISZ KB és az Országos Testnevelési és Sport Hivatal képviselőiből tevődött össze. Mindez jelzi, hogy a pártvezetés komolyan számolt a közvélemény elégedetlenségével.

I. A napilapok hírszerkezete

Ha közeledik az olimpiai játékok időpontja, természetesen megszorodnak a híradások. Ez esetben bő egy hónapi (sport)diplomáciai huzavona után a Magyar Olimpiai Bizottság május közepén lemondott az olimpiai nevezésről, tehát joggal vetődik fel a kérdés: vajon hogyan befolyásolták az események a híradások szerkezetét?

1. táblázat. Olimpiával kapcsolatos híradások gyakorisága a napilapokban⁹

Hónap	Nép- szabadság	Népszava	Magyar Nemzet	Magyar Hírlap	Összesen
Április	45	37	42	37	161
Május	70	44	70	54	238
Június	16	15	20	14	65
Július	44	26	39	18	137
Összesen	175	122	171	123	591

⁸ Uo. 9.

⁹ A táblázatban nem szerepelnek az augusztusi hírek, mert egyrészt az olimpiai tudósítások nem választhatók szét minden esetben különálló híregységekre, másrészt az olimpia alatti tudósításokat külön elemzem.

Rádió reggeli torna, 1949. május. (Szabad Nép felvétele) Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára

A politikai napilapok közül a *Népszabadság* és a *Magyar Nemzet* foglalkozott legnagyobb terjedelemben a témával, közel másfélszer annyi információnak adva teret, mint a másik két napilap. Tehát az előbbieken az olvasó részletesebb olimpiai tájékoztatást kaphatott. A többlet elsősorban a májusi és a júliusi tudósításokból ered, amikor e két újság átlagban napi két és fél hírrel szolgált. A május a legkritikusabbnak mondható időszak: a szocialista országok ekkor léptek vissza véglegesen, bár a Nemzetközi Olimpiai Bizottság még ezután is komoly erőfeszítéseket tett arra, hogy rábírja a szocialista blokk országait döntésük megváltoztatására. Júliusban pedig már kézzel fogható közelségbe került az olimpia.

Ugyanakkor jól érzékelhető mind a négy lapnál a május utáni visszacsúszás: a híradások hirtelen megritkultak. A június 2-i nevezési határidő lejárta után a NOB nem próbálkozott tovább, s megkezdődött a kora nyári uborkaszekción is. Ugyanez tapasztalható az olimpia megrendezésének körülményeiről rendre beszámoló *Magyarország*, illetve a sportolóink felkészüléséről riportjaiban tudósító *Új Tükör* című hetilapok esetében is: május közepe után két hónapot kellett várni a következő olimpiáról szóló tudósításig.

Bővebb magyarázatot kínál a tudósítások tartalmának vizsgálata. Az olimpiára utaló híreket, írásokat a következő kategóriákba osztottam: hivatalos bejelentések és nyilatkozatok (H); normalitást sugárzó hírek (N),¹⁰ rendellenességről beszámoló hírek (A); normalitást sugárzó sporttudósítások (NS); rendellenességet tükröző sporttudósítások (AS); semleges sporttudósítások (S); publicisztikák (P).

Viszonylag magas a hivatalos anyagok száma, különösképpen a tavaszi hónapokban, ami természetesnek mondható, hiszen áprilisban láttak napvilágot a szocialista országok olimpiai bizottságainak állásfoglalásai, amelyek az olimpiai előkészületekkel kapcsolatos aggályaikat tartalmazták, majd májusban születtek meg a részvételt lemondó nyilatkozatok. A napilapokban ennél a hírtípusnál legnagyobb az egység: közel azonos mennyiségű hivatalos anyagot közöltek, és lényegében ugyanazokat. Csupán a *Magyar Nemzetről* mondható el, hogy kicsit több benne a sportszervezetek, sportvezetők részéről elhangzott állásfoglalás: például csak itt volt olvasható május végén a bolgár és a perui olimpiai bizottság elnökének, egy japán olimpiai bizottsági tagnak és egy lengyel szakvezetőnek a nyilatkozata. A nem szocialista országok-

¹⁰ Olyanok például, hogy kinevezték az olimpiai falu polgármesterét, a Szovjetunió 1200 órányi televíziós anyagot vásárolt stb.

2. táblázat. A cikkek jellege a napilapok szerint

Cikk	H	N	A	NS	AS	S	P	Ö.
Népszabadság								
IV	9	3	8	24	–	–	1	45
V	15	4	27	18	3	1	–	70
VI	7	1	4	–	2	2	–	16
VII	4	7	27	–	5	1	–	44
Összesen	35	15	66	42	10	4	1	
Népszava								
IV	9	3	6	17	–	–	1	37
V	16	2	14	7	2	3	–	44
VI	5	1	1	1	5	2	–	15
VII	4	4	7	–	9	2	–	26
Összesen	34	10	28	25	16	7	1	
Magyar Nemzet								
IV	9	3	7	20	–	–	3	42
V	21	5	25	16	1	1	1	70
VI	8	1	4	–	6	–	1	20
VII	4	6	22	–	6	–	1	39
Összesen	42	15	58	36	13	1	6	
Magyar Hírlap								
IV	8	1	7	20	–	–	1	37
V	17	6	17	13	1	–	–	54
VI	6	–	2	–	6	–	–	14
VII	1	3	9	–	5	–	–	18
Összesen	32	10	35	33	12	–	1	
Összesen	143	50	187	136	51	12	9	588

ből származó hivatalos vélemények egyértelműen a távolmaradás melletti érveket visszhangozták.¹¹ A lap itt a sajtóirányítás azon kérését teljesítette, hogy kapjanak „*nagyobb teret a döntésünket alátámasztó külföldi megnyilatkozások*”.¹²

¹¹ „A Szovjetunióknak és a szocialista országoknak igazuk van, hogy ilyen olimpiának nem kívánnak a részei lenni.” (Perui Olimpiai Bizottság); „... megértem a Szovjetunió és más szocialista országok döntését” (Japán Olimpiai Bizottság). *Magyar Nemzet*, 1984. május 26.

¹² Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1984. június 5-i üléséről. MOL MK-S 288/5/912.

Ezek a híradások rendre az MTI-jelentésekre hagyatkoznak, ezért nagyrészt megfogalmazásaik is azonosak az egyes napilapokban, hiszen általános, lassan múló gyakorlat volt, hogy az újságok az MTI anyagot változatlan formában közölték.¹³ Bizonyos különbségek a magyar és a szovjet nyilatkozatok között fedezhetők csak fel, ám itt sem a hivatalos közlések térnek el egymástól, hanem a szerkesztés, a tudósítás módja, a bevezető mondatok, a sorrendiség.

Íme két példa. Az egyik: április 14-én tudósítottak a lapok a MOB állásfoglalásáról, melyet Buda István elnök nyilatkozatából ismerhettek meg az újságírók. Három napilap rögtön az olimpiai bizottság említett állásfoglalásával kezdi. Közülük a *Magyar Nemzet* utal arra, hogy a szavazás előtt korábbi évtizedek magyar olimpijonjai hozzászóltak az előterjesztéshez. A *Magyar Hírlap* viszont a volt bajnokok felszólalásait idézi elsőként, méghozzá nagy terjedelemben. A sorrendiségnek nem lebecsülhető pszichológiai hatása van: a négy közül három sportoló nem az Egyesült Államokban tapasztalható negatív jelenségekről beszélt, hanem az olimpiai játékok mellett tett hitet. Novák Ilona egyenesen ki mondta, hogy „*az olimpiát semmilyen más verseny nem pótolhatja*”.¹⁴ A *Magyar Nemzet*ben és a *Népszavában* a négy véleményt a nyilatkozatot kísérő sportpublicisztikában ismerteti Zsolt Róbert, illetve Vándor Kálmán, míg a *Népszabadságban* a vélemények a hivatalos szöveg mögé kerültek. Ám egyedül Zsolt Róbert írása fűzött személyes megjegyzéseket az ülésen elhangzottakhoz, és lényegében hitet tett a magyar részvétel mellett.¹⁵

A másik példa: Mihail Gramovnak, a Szovjet Olimpiai Bizottság elnökének sajtótájékoztatójáról három nappal később, április 17-én jelentek meg az ismertetések, eltérő címadással és forrásmegjelöléssel.

¹³ Az MTI előzetes cenzorként játszott szerepét, sajtóirányító munkáját említi HEGEDŰS István: Sajtó és iránnyitás a Kádár-korszak végén. *Médiakutató*, 2001/2.; CSEH Gergő Bendegúz–KALMÁR Melinda–PÓR Edit: *Zárt, bizalmas, számozott: tájékoztatáspolitikai és cenzúra, 1956–1963*. Osiris, Budapest, 1999; KÓKAY György–BUZINKAY Géza–MURÁNYI Gábor: *A magyar sajtó története*. Bálint György Újságíróiskola, Budapest, 1994; Bozóki András: Cenzúra és sajtó Magyarországon az 1980-as években. *Korunk*, 1996/1. 59–70. – A magyarnál jóval szigorúbb feltételek között működő szovjet sajtóban egy TASZSZ-kommüniké átszerkesztésére a hruscsovi olvadás idején kerülhetett először sor, nem utolsósorban annak köszönhetően, hogy a szóban forgó lap, a *Komszomszskaja Pravda* főszerkesztője Hruscsov vejeje volt. Miután idővel a többi lap is átvette ezt a gyakorlatot, a hírügynökség alkalmazkodott a helyzethez, és rövidebb tudósításokat juttatott el az újságokhoz. Arra azonban, hogy a hírügynökségi anyag helyett egy újság saját tudósítójának írását közölje (lásd alább) a Szovjetunióban 1987-ig nem volt precedens. (John MURRAY: *The Russian Press from Brezhnev to Yeltsin*. Aldershot, England, 1994. 59–60.)

¹⁴ *Magyar Hírlap*, 1984. április 14. – A mondat szerepelt a többi híryanagban is.

¹⁵ *Magyar Nemzet*, 1984. április 14.; *Népszava*, 1984. április 14.

Népszabadság	Döntés május végén
Népszava	A Szovjetunió nem keres ürügyet a távolmaradásra
Magyar Nemzet	A Szovjetunió normális feltételeket kíván az olimpián
Magyar Hírlap	Nem szándékozunk bojkottálni

A főcímek közül kettő egyértelműen úgy állítja be, hogy a Szovjetuniót érintik a sajtóértekezleten elhangzottak. A *Magyar Hírlap* tudósítója által használt többes szám első személyű ige viszont már nem csupán a szovjet sporttestületre értelmezhető. Ez utóbbi tartalmában megegyezik a *Népszava* fősorával, azt emelik ki, amitől a közvélemény tart: a szocialista országok esetleges távolmaradását cáfolják, megnyugtató hatásúak. A *Magyar Nemzet* szerkesztőségében adott cím a követelésekre helyezi a hangsúlyt, egyben minősíti az olimpia előkészületeit is. A *Népszabadság* rövid címe viszont inkább baljós, bizonytalanságot közvetít: az sem egyértelmű, hogy milyen szerv hozza meg azt a bizonyos döntést, és a résztvevők milyen körét érinti.

A *Népszabadság* és a *Népszava* az MTI-tudósítást adta le, utóbbi némiképp bővebben, míg a másik két lap saját tudósítójának összefoglalóját közölte. A *Magyar Hírlapban* Szalay Hanna bővebben ír, némileg rendszerezi Gramov mondanivalóját: a szovjet kifogásokat formai és biztonsági kategóriákba sorolja. A *Magyar Nemzet* tudósítója „nagy érdeklődéssel várt” sajtóértekezletet említ. Túlzás volna persze az olimpiai részvétel melletti elkötelezettség jeleként értékelni eszmefuttatását: „*megfigyelők szerint*” a Szovjetunió a részvételre törekszik, de a viták valószínűleg nem választhatók el a „*szovjet–amerikai kapcsolatok egészétől*”. Idéz a *Pravdából* is – kincstári optimizmust. Egy volt olimpiai bajnok tornásznő fejezte ki reményét, hogy végül „minden akadály elhárul, és felülkerekedik a józan ész”.¹⁶

Az áprilisi „baljós árnyak” után a május 8-át követő napokban záporoztak a lemondások. Ezekből a hivatalos nyilatkozatokból a politikai zsargonban járatos olvasó kihámozhatott bizonyos információkat. Ez esetben ugyanis nem az újságírók, hanem a nyilatkozat megfogalmazói éltek az öncenzúra eszközeivel: a MOB által kiadott szövegben szó esett ugyan a szocialista országok ellen folyó uszító propaganda-hadjáratról, de azt nem hozták összefüggésbe az amerikai kormányzattal (amelyet a

¹⁶ M(ARIÁSSY). J(udit).: A Szovjetunió normális feltételeket kíván az olimpián. *Magyar Nemzet*, 1984. április 17.

nyilatkozat nem is említett). Nem utaltak arra sem, hogy a magyar versenyzők biztonságát bármiféle konkrét veszély fenyegetné. A motivációk közül egyértelműen a szolidaritás vállalása emelkedett ki. Szándékoltan homályos a döntést kimondó mondat is: „*A Magyar Olimpiai Bizottság sajnálja, hogy a jelen körülmények között a távolmaradás elhatározására kényszerült.*”¹⁷

A hivatalos állásfoglalásokkal és egyéb hírekkel is összevetve meglepően ritkák az újságírói állásfoglalások, publicisztikai írások. Az olimpia kezdetéig mindössze kilenc ilyen jellegű cikk jelent meg, kétharmaduk áprilisban, amikor a magyar csapat részvétele még lehetségesnek látszott. Ebből kitűnik, hogy az újságírók kevésbé voltak készek véleményt nyilvánítani a szovjet bejelentés nyomán kialakult feszült helyzetben. Írásaik sem karakteresek; az általuk említett okok és magyarázatok a hivatalos dokumentumokkal egybecsengenek, a részvétel kapcsán legfeljebb hitüknek, reményüknek adtak hangot – ki határozottan, ki visszafogottabban.¹⁸ Legfeljebb finoman jelezték a közvélemény és a sportolók kívánságát.

Az újságírók utóbbi törekvése az egyéb híranyag elemzéséből jobban kitetszik, annak ellenére, hogy az újságokba jobbra azok a hírek kerültek be, amelyek valamiféle rendellenességről szóltak. A negatív és nem negatív hírek aránya átlagosan 3,74:1, de a napilapokon belül a *Népszabadság*ban magasabb volt a rossz hírek aránya (4,4:1), a *Magyar Nemzet*ben és a *Magyar Hírlap*ban átlaghoz közeli, míg a *Népszavában* jóval az átlag alatt maradt (2,8:1). A sajtó összességében sötét képet festett az egyesült államokbeli viszonyokról és az olimpiai előkészületekről, hiszen minden harmadik megjelenő hír valamilyen konkrét sporteseményen kívüli negatívumról számolt be. Ráadásul a hivatalos állásfoglalások többsége szintén felsorolta ezeket a jelenségeket. E tudósítások májusban és júliusban nagyon elszaporodtak, az olimpiai játékok megnyitóját megelőző hetekben már minden második információ valamilyen rémtettéről, veszélyről, fennakadásról szólt. Májusban e hírek a szocialista országok sorozatos bejelentéseikhez illeszkedtek, s a Szovjet Olimpiai Bizottság állásfoglalásának megjelenését követő napokban

¹⁷ A MOB nyilatkozata, 1984. május 14. *Népszabadság*, 1984. május 17. (Kiemelés tőlem. – T. R.)

¹⁸ „Meggyőződéssel állítom, hogy ha a szervezők megteremtik az igényelt feltételeket, akkor egyikük sem marad távol.” ZSOLT Róbert: Aggodalommal, de bizakodva. *Magyar Nemzet*, 1984. április 14.; „Részt veszünk-e az olimpián – kérdezik egymástól az emberek. Én azt hiszem mégis, hogy minden rendeződik...” BARCS Sándor: Játsszani is engedd. *Magyar Hírlap*, 1984. április 17.; „Reméljük, sikerül!” V(ÁNDOR). K(Álmán). *Népszava*, 1984. április 14.

(május 10–18.) sokasodtak meg: a hivatalos bejelentéseket kísérték, a döntések megalapozottságát igyekeztek igazolni. Közvetettebb módon ugyanez volt a szerepük a júliusban még gyakrabban előforduló vész híreknek: utólagosan bizonyítani a távolmaradás jogosságát. A hírek éle azonban már másfelé irányult: míg április–május folyamán a szovjet- és szocialistaellenes csoportok tevékenységéről tudósító anyagok domináltak, addig júliusban az egyéb országok sportolójának fenyegetettségét, az olimpiai helyszín különböző fogyatékoságait részletező közlések szaporodtak meg. Az amerikai fajüldöző csoportok levelei az ázsiai és afrikai országok olimpiai bizottságainak, az örmény és szikh szélsőségesek fenyegetései a korábbi, olimpiaellenesnek nevezett csoportok továbbélését mutatták. A hírek egy másik csoportjának üzenete az volt, hogy Los Angeles alkalmatlan az olimpia megrendezésére (telekommunikációs bakik, egészségügyi gondok, gyér érdeklődés stb.). Bizonyos jelentések egyáltalán nem kapcsolódtak az olimpiához; hírértéküket az adta, hogy a Kaliforniában történekről szóltak a játékok előtti és alatti hetekben. Sportrovatba helyezésükkel a szerkesztés teremtett mesterséges kapcsolatot köztük és a sportolók biztonságának kérdése között: így kerülhetett a sporthírek közé egy Los Angeles-i autós halálos gázolása (*Népszabadság*, július 29.), illetve egy amerikai férfi McDonald's étterembeli ámokfutása (*Magyar Hírlap*, július 24.). Különösen július 20-tól kezdve sűrűsödtek a problémákat bemutató tudósítások, mintegy igazolandó a magyar közvélemény előtt, hogy a magyar csapat vezetői helyesen döntöttek.

A negatív üzenetek gyakorisága ellenére ugyanebben a két hónapban lehetett olvasni a legtöbb olyan tudósítást, amely a dolgok normális menetéről számolt be. Ezek a hírek – ilyen jellegű szándékoktól mentesen is – azt a következtetést sugallták, hogy a helyzet normalizálódhat, van lehetőség az olimpia nyugodt megrendezésére. A szovjet bejelentést megelőző néhány napban a *Népszava* kivételével valamennyi politikai napilap legalább három ilyen hírt közölt. Többek közt például azt, hogy a Szovjetunió jelentős televíziós műsoranyagot vásárolt, megválasztották a magyar és a szovjet olimpiai csapat szálláshelyének „polgármesterét”, illetve hogy a félreértések ellenére a nemzetközi újságíró-kongresszusra megérkezett az olimpia szervezőinek képviselője,¹⁹ valamint bemutatták a magyar csapat olimpiai formaruháját. Ezen információk alapján egyértelműen arra lehetett következtetni, hogy a szocialista országok részt

¹⁹ Ugyanakkor jellemző, hogy míg mind a négy lap felpanaszolta azt a sérelmet, hogy a szervezők nem képviseltetik magukat, a cáfolat csak a *Magyar Hírlapban* jelent meg. (1984. május 5.)

fognak venni az olimpián. Hogy a hírszerkesztésben csak az újságírói vágyak jelentek volna meg? Elképzelhető. A *Magyar Hírlap* így vezet be hírcsokrát: „*Mint ismeretes, a Szovjetunió és más szocialista országok május végén... döntenek... Ezért minden hír, ami az olimpiával kapcsolatos, rendkívüli érdeklődésre tarthat számot.*”²⁰ Bár a júliusi hírekből majdnem minden hatodik a menetrendszerű eseményekről tudósított, azok beleolvadtak a negatív összképbe. Az olimpiai falu megnyitásának vagy Samaranch elnök menetrendszerűen megtartott sajtóértekezletének híret elnyomták a biztonsági, egészségügyi és egyéb panaszok.

Csendes újságírói állásfoglalásra adtak alkalmat a sporttudósítások. Május 9-e előtt rendszeresen tudósítottak arról, hogy a magyar sportolók a körülményektől függetlenül készülnek a Los Angeles-i játékokra. Áprilisban 81, májusban 54 ilyen sporthír jelent meg. Előbbi az összes olimpiai hír fele volt, míg a májusi sporthírek szinte kivétel nélkül a hónap első feléből valók csakúgy, mint a megnyugtató jellegű hírek. Áprilisban a Politikai Bizottság is úgy döntött, hogy a sajtó, a rádió és a televízió folyamatosan foglalkozzon a magyar sportolók felkészülésével, adjon reális tájékoztatást az erőviszonyokról és az olimpiai játékok megrendezésének körülményeiről.²¹

Május 9-e után kivesztek az olimpiai utalások a sportoldalakról. Zajlott ugyan Kubában a női kosarasok kvalifikációs tornája vagy a kajakkenu válogató viadal, amiről olvasni lehetett, de immár nem kötötték össze ezeket a rendezvényeket az olimpiával. Annak kimondására, hogy a magyar női válogatott nagy bravúrral kvalifikálta magát a kubai tornán, és ott lehetett volna Los Angelesben, nem vállalkoztak. Az *Új Tükör* május 13-i száma, vélhetően a nyomdai átfutási idő miatt, még közölte soron következő olimpiai esélylatolgatását; ám annak, hogy az *Interpress Magazin* júniusi (!) száma is foglalkozott a magyar sportolók felkészülésével, esetleg nem csak a figyelmetlenség volt az oka.²² Mindenesetre az Agitációs és Propaganda Osztály anyagaiban nem találtam nyomát, hogy az IPM-től számon kérték volna a politikai jelentőségű tévedést.

A május közepét követően megjelenő sporttudósítások már ellentmondtak az addigiaknak. Arról számoltak be, hogy a magyarok, illetve a szocialista országok sportolói milyen sporteseményeken vesznek részt az olimpiai helyett, s az olimpia legtöbbször csak utalásként szerepel.

²⁰ *Magyar Hírlap*, 1984. május 6.

²¹ Tájékoztató a Politikai Bizottságnak az 1984. évi Los Angeles-i olimpiai játékokra való előkészületeinkről. MOL M-KS 288/5/907.

²² MINK András: i. m.

A hírek forrásai

Az elemzésnél különválasztottam az olimpia körülményeiről, illetve a sporteseményekről beszámoló híreket. Az előbbi kategóriába a szocialista sportszervezetektől, sportvezetőktől származó információk tartoznak, amelyek, mint láttuk, áprilisban és májusban megszaporodtak. Ugyancsak magas a szocialista országok hírügynökségeitől származó jelentések száma, de nem feledkezhetünk meg arról, hogy augusztusban napilapjaink olimpiai tudósításként²³ vagy eleve az MTI-anyagot jelentették meg (*Magyar Hírlap*, *Népszava*), vagy a sporttudósítások mögé illesztett hírcsokrokban közölték a hírügynökségi jelentéseket.

Ehhez képest magas a nyugati közéleti személyiségek és nyugati lapok előfordulási aránya – különösen májusban és júliusban idézték őket sűrűn. Ezek a híradások a „nagyobb hitelesség” nevében születtek: meggyőzőbb, ha egy nem szocialista országbeli orgánumtól (is) hangzik el ugyanaz a bíráló. A *Los Angeles Times* írásai a „szovjetellenes hisztéria” veszélyességét, a *The Washington Post* cikkei és a demokrata politikusok nyilatkozatai az amerikai kormányzat felelősségét támasztották alá. A cikkeket teljes egészükben nem közölték; legtöbbször csak állításokat, pár kiragadott mondatot nyomtattak ki. Így az írások logikai menete rejtve maradt, az esetleges ellentmondások, ellenérvek már nem szerepeltek napilapjainkban. Ezen felül felemás „Nyugatot” mazsoláztak össze: a nem szocialista „sajtószemlében” megbújt az Egyesült Államok és Japán kommunista pártjainak, valamint a svájci Munkapártnak a lapja is. A szocialista lapokat viszont ritkán idézték, és néhány esetben azokból is nyugati közéleti személyiségek (Angela Davis, Gary Edwards egyetemi tanár) véleménye köszönt vissza.

Nyugati lapokból legtöbbször a *Népszabadság* (20) és a *Magyar Nemzet* (17) szemezgetett, és ugyanezekben a lapokban szóltattak meg leggyakrabban nyugati közéleti személyiségeket is (11, illetve 7 alkalommal), vagyis a párt (és a népfront) központi napilapja tett leginkább eleget annak a kérésnek, hogy külföldi reagálásokkal támasszák alá a hivatalos állásfoglalást. A hitelességét a *Népszabadság* azzal igyekezett növelni, hogy washingtoni tudósítójától hat alkalommal közölt összeállításokat, amelyekben egyszerre több amerikai lap álláspontja is helyt kapott.

²³ Ugyanez a magyarázata annak is, hogy a magyar sportújságírók cikkeinek száma is megugrott, hiszen mint már említettem, publicisztikai jellegű írásokra alig vállalkoztak.

II. A távolmaradás bejelentésének körülményei

Az okokról

Hogyan lehet valamit úgy megmagyarázni, hogy a teljes igazságon kívül minden megírható? A miértekre választ kellett adni a sajtóban is, noha vulgáris formában mindenki tudta a választ: a szovjetek miatt. Ráadásul az MSZMP vezetésének szintén kiskaput jelenthetett, ha Moszkva felé mutogat. Hogyan oldotta meg ezt a feladványt a magyar sajtó 1984-ben?

A magyar sajtóban leggyakrabban a biztonsági problémákról és a rendezők szabálysértéseiről lehetett olvasni. Gyakori volt a panasz, hogy nem kielégítő a sportolók biztonsága, viszont a szovjet- és szocialistaellenes szervezetek tevékenysége nagyon élénk. A napilapok híradásainak 43 százaléka mondta ki nyíltan, hogy a Los Angelesbe utazók biztonsága nem megfelelő (ami az általános veszélyeztetettségérzettől a konkrét fizikai fenyegetettségig terjedő skálán mozgott), 46 százaléka pedig utalt különböző szovjet-, szocialista és egyéb olimpiaellenes szervezetek felforgató tevékenységére.²⁴ Kiugróan magas a *Népszabadságra* és a *Magyar Hírlapra* vonatkozó érték: a központi lapban az esetek több mint felében szerepelt a távolmaradás „legfőbb indoka”, míg a különböző szervezett ellenséges csoportokról közel azonos arányban tettek említést. Az amerikai kormányzat tevékenységét (szocialistaellenes csoportosulások eltűrése, a szükséges garanciák elmulasztása, a szervező bizottság illetékességébe való beavatkozás) szintén ez a két lap említette a leghangsúlyosabban: az esetek több mint felében. A másik két napilapnak „csupán” minden harmadik ilyen jellegű közlésében szerepelt ez az indok.

3. táblázat. A távolmaradással kapcsolatos indokok említésének aránya a napilapokban (%)

Okcsoport	Népszabadság	Népszava	Magyar Nemzet	Magyar Hírlap
Biztonság	52,7	31,5	38,6	47,7
Szervezett csoportok	45,5	39,4	47,4	40,9
Olimpiai charta megsértése	27,3	28,9	26,3	40,9
Kormány tevékenysége	52,7	31,5	36,8	56,8

²⁴ Az adatok a négy napilap minden hírére vonatkoznak.

A híradások forrásai magyarázatul szolgálnak arra, hogy miért ilyen egységesen mutatták be lapjaink a távolmaradás mögött húzódoó okokat. A közlések háromnegyede (75,7%) a hivatalos bejelentésekből (olimpiai bizottságok állásfoglalásai, sportvezetők nyilatkozatai) és hírügynökségi jelentésekből tevődött össze. Ezen belül előbbiek aránya elérte az 57%-ot.

Kifejező az újságírói megnyilvánulások száma, illetve a külföldi lapokban megjelent cikkek szemléje. A hazai újságírók szereplésének hét százalékos aránya rendkívül alacsony. Ráadásul a *Népszabadság* olimpiai sporttudósításainak elejtett félmondatai (négy esetben), valamint a washingtoni kiküldött tudósító jelentései „javítják fel” a statisztikát. Ebből is az látható, a magyar sportújságírók kifejezetten tartózkodtak attól, hogy állást foglaljanak ebben a kérdésben. A legtöbb publicisztika a májusi döntés előttről való volt: Vándor Kálmán (*Népszava*), Barcs Sándor (*Magyar Hírlap*), illetve Zsolt Róbert (*Magyar Nemzet*) akkor írt, amikor még reálisnak tűnt reményekről és megoldásról beszélni. Vándor Kálmán a jugoszláviai munkásolimpiáról küldött tudósítást, abba szötte bele a szervezők ellen a vádat: elanyagiasítják az olimpiai játékokat. Nehezen vitatható, bár álnaiv vád: a szervező magántársaság büszkén vállalta, hogy nyereségre tör. Barcs Sándor az újkori olimpia alapítóinak szándékait vetette össze a szervező bizottság tevékenységével, de fő felelősként az amerikai kormányzatot nevezte meg („*az irányítás... a napi politika urainak kezében van*”). Ugyanakkor egy zavarba ejtő zárójeles gondolata – amely formailag Washingtont vádolta – azt sejtette, hogy Moszkva sem volt teljesen ártatlan a konfliktusban: „*Gondolom 1980-ban, Moszkvában is bőségesen ki lehetett volna »szűrni« olyan személyeket, akiknek nem a sport a kenyerük.*”²⁵ Zsolt Róbert elismételte a MOB áprilisi közleményének főbb pontjait, majd eléle ment az esetleges fenntartásoknak, és sietve cáfolta, hogy a szocialista országok az olimpiai részvétel ellen lettek volna. Viszont az ő írása volt az egyetlen, amelyben határozottan megjelent a hazai közvélemény erős aggodalma („*Mostanság különböző álhírek keringenek nálunk a szocialista országok részvételéről*”).²⁶ A *Népszabadság* szerkesztői kommentárja a magyar olimpiai részvétel visszamondásával egy napon, május 17-én jelent meg, s lényegében megegyezik annak pontjaival. Talán senki sem vállalta, hogy keményebben vagy árnyaltabban fogalmazzon? Furcsa és ellentmondásos E. Fehér Pál írása az *Élet és Irodalomban*.

²⁵ BARCS Sándor: Játszani is engedd... *Népszava*, 1984. április 17. (Kiemelés tőlem. – T. R.)

²⁶ ZSOLT Róbert: Aggodalommal, de bizakodva. *Magyar Nemzet*, 1984. április 14.

A lap szokásos heti jegyzetében a szerző objektivitásáról (közömbösségeről) nyilatkozott („*az olimpia mint sportesemény sohasem érdekelt*”), és némileg az utólagos bölcsesség jegyében kijelentette: a döntés várható volt. Ez érthető az áprilisi állásfoglalások és tárgyalások fényében, bár a hazai tudósítások, mint láttuk, inkább a bizakodást erősítették, és egy alkalommal sem elemezték reálisan a távolmaradás esélyeit. Ugyanakkor E. Fehér a magyarázatában a világpolitikai feltételekre helyezte a hangsúlyt.²⁷

Nem meglepő, hogy a lemondás kapcsán a hazai lapok más szocialista országok napilapjaiból is idéztek – elsősorban persze szovjet újságokból (itt: öt esetből négy szer). Ritkábbak, ám annál több figyelmet érdemelnek azok a cikkek, amelyek szovjet részről megnyilvánuló politikai szándékokra engednek következtetni. Napilapjainkban ugyanis olvasható volt Gramovnak, a Szovjet Olimpiai Bizottság elnökének a *Stern* magazinban megjelent nyilatkozata: a Szovjetunió számára az olimpiai részvétel nem politikai jelentőségű. A hivatalos álláspont tehát adott volt. A napilapok közül egyedül a *Magyar Nemzet* közölt olyan utalásokat, amelyekből mégis ilyen motivációra lehetett következtetni. A lap moszkvai tudósítója, röviden kommentálva Gramov sajtótájékoztatóját így írt: „...*megfigyelők szerint... a részvételt megelőző viták valószínűleg nem választhatók el a szovjet–amerikai kapcsolatok egészétől.*”²⁸ A mondatban két kifejezés is gyengítette az üzenetet. Noha mind a négy napilap hozta a hírt, egyedül a *Magyar Nemzet*ben jelent meg Brian Jenkins amerikai terrorszakértő véleményének második fele, miszerint a szovjet döntésnek „*más okai is lehetnek*”.²⁹ E. Fehér Pál fentebb idézett írása szintén a „világtalálkozó politikai feltételeiről”, nemcsak sporteseményeket, de „politikai alkukat, kereskedelmi tárgyalásokat” is felborító „tendenciáról” szólt.³⁰ Egyik szerző sem mondta ki, hogy korántsem konkrét biztonsági problémákat lát a döntés mögött, de az olvasók könnyen megérthették, hogy az újságírók a két nagyhatalom általános szembenállására utaltak.

A napilapokból kikerekedő képhez viszonyítva a *Magyarország* című hetilapban kifejezetten gyakran számított, hogy a cikkekben szerepelt valamilyen utalás, áthallás arra nézve, hogy politikai döntés szüle-

²⁷ E. FEHÉR Pál: Hetedhét Európa. *Élet és Irodalom*, 1984. május 25.

²⁸ M(ÁRIÁSSY). J(udit): A Szovjetunió normális feltételeket kíván az olimpián. *Magyar Nemzet*, 1984. április 17. (Kiemelés tőlem.)

²⁹ Amerikai vélemény: Jogos a szovjet aggodalom. *Magyar Nemzet*, 1984. május 11. (Kiemelés tőlem. – T. R.)

³⁰ E. FEHÉR Pál: Hetedhét Európa. *Élet és Irodalom*, 1984. május 25.

tett. Az újságíróknak főleg a források kiválasztásában, csoportosításában és interpretálásában volt szerepük. Egyikük sem mondta ki nyíltan, hogy a Szovjetunió (sport)vezetői politikai célok érdekében döntöttek a távolmaradás mellett. Ám a megszólalások egy része érintette a sport és a politika kapcsolatát, köztük Juan Antonio Samaranch idézett két nyilatkozata is („a játékok megrendezése a kelet–nyugati kapcsolatok javulásának függvénye”).³¹ Árvay Sándor a következőképp vezette be a az olimpia alatt írt cikkét: „Politika és sport – az utóbbi időben talán túlságosan is sokszor került egymás mellé... a híradások szövegében.”³² A *talán* szócska tompítja a mondanivaló erejét, de *talán* túlságosan is átlátszóan. A felelőst nem nevezte meg sem ő, sem társai. Ugyanakkor az olvasó is felfigyelhetett arra, hogy a hivatalos állásfoglalásokkal ellentétben nem tették egyértelműen felelőssé az amerikai kormányzatot. Mindkét nagyhatalom szabadon behelyettesíthető, nincs kódolva a jó és a gonosz szerepe bennük. Így fogalmazott a *Magyarországban* szintén bemutatott nyilatkozat, amelyet az Iráni Olimpiai Bizottság adott ki: az olimpia különböző államok politikai játékszerévé vált.³³ És így írt a *The Economist* újságírója is, aki arra a következtetésre jutott, hogy az olimpiát nem lenne szabad a nagyhatalmak egyikének sem adni, hogy ne használhassák fel „a játékokat politikai harc céljaira”.³⁴

További három idézet viszont egyértelműen a szovjet fél politikai számításairól is tudósított. Az AP jelentése szerint „a Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti viszony általános romlása is szerepet játszhatott a döntésben”. A *Die Presse* publicisztikájában: „A szovjetek nyilván úgy gondolták, hogy árthatnak Reagan elnöknek az elnökválasztás évében.”³⁵ Gömöri Endre az amerikai sajtóban uralkodó nézeteket ismertette mutatott rá, hogy a szovjet döntés egy általános külpolitikai magatartás része lehetett, és az összpontosított Reagan-ellenes támadássorozatba illeszkedett.³⁶ A magyar újságírók egyszer sem foglaltak állást szemléikben, de nem is igyekeznek cáfolni az idézeteket. Így pusztán azáltal, hogy az ellenvéleményeket beemelték a nyilvánosságba, vita tárgyává tették

³¹ ÁRVAY Sándor–OLTVÁNYI Tamás: Nyitás előtt. In: *Magyarország*, 1984. július 22.

³² ÁRVAY Sándor: Olimpialitika. *Magyarország*, 1984. augusztus 5.

³³ ÁRVAY Sándor–OLTVÁNYI Tamás: A moszkvai döntés. *Magyarország*, 1984. május 13.

Mink András az 1984-es bojkottról írt esszéjében ezt a verziót is a lehetséges okok közé sorolta, de valószínűbbnek tartotta, hogy a legtöbb területen defenzívába szoruló szovjet külpolitika erődemonstrációjáról volt szó. (MINK András: i. m.)

³⁴ ÁRVAY Sándor–OLTVÁNYI Tamás: Visszhangok. *Magyarország*, 1984. május 20.

³⁵ Uo. 4.

³⁶ GÖMÖRI Endre: Önmarcangolás. *Magyarország*, 1984. május 27.

azokat, és anélkül, hogy kimondták volna, a hivatalostól eltérő álláspontok végig- és továbbgondolásával „legalizálták” jelenlétüket.

Ugyancsak a *Magyarország* szerkesztési gyakorlatára volt jellemző, hogy olyan híreket, tényeket, nyilatkozatokat közölt, amelyek az amerikai fél álláspontját is látni engedték, így közvetve a szovjet állítások hitelességét ásták alá. Egy példa: komoly vád volt az Egyesült Államok ellen, hogy nem engedte beutazni Jermiskin olimpiai attasét. A *Magyarország* viszont megírta, hogy a sportdiplomata ügyében az amerikai hatóságok már 1983 során tárgyalásokat kezdeményeztek, amire a szovjetek nem válaszoltak, vagyis igen komoly kifogásuk lehetett a személye ellen.³⁷ Több cikkben szerepelt, hogy az amerikaiak komoly biztonsági óvintézkedéseket tettek, sőt az is, hogy május során határozott ígéretet hangzottak el a szovjetellenes csoportok távoltartására. A napilapokban ezzel szemben csak az amerikai ígéretet megbízhatatlanságáról értekező TASZSZ-kommentárt közölték.

Az okok megnevezésénél több esetben bukkant fel olyan homályos megfogalmazás, amelyet tekinthetnénk egyszerűsítő rövidítésnek is, ám éppen egyszavas tömörsége miatt kelthetett olyan érzést, hogy a beszélő a nyelvébe harap. A *Népszabadság* és a *Népszava* tudósításaiban a nyár folyamán jelentek meg ezek a szófordulatok („ismert okok”, „mint ismeretes”, „változások közismertek”).³⁸ A *Magyarország* egyik cikke a „sportolói nem megfelelő biztonságára hivatkozó” országokat említi.³⁹ Érdekes szóválasztás, hiszen a *hivatkozni* szónak a magyar nyelvben van egy negatív kicsengése, valamire hivatkozni annyi, mint kifogásokat keresni.

A *Magyarország*ban közölt cikkek valóban nem maradtak hatás nélkül. A szokásos havi megyei információs jelentések közül kettő külön is megemlíti a hetilapot. A Bács-Kiskun megyei aktivisták szerint annak írása „rosszul szolgálta a távolmaradással kapcsolatos tudati és érzelmi azonosulást”,⁴⁰ Vas megyében pedig e cikk alapján többen vonták kétségbe, hogy valóban atrocitások fenyegették volna a kiutazó magyar sportolókat.⁴¹

³⁷ A *Magyarország* közölte az amerikai külügyminisztérium álláspontját, amely szerint az USA egyedül az attasé személyét illetően nem volt hajlandó engedményt tenni. (ÁRVAY Sándor–OLTVÁNYI Tamás: A moszkvai döntés. *Magyarország*, 1984. május 13.)

³⁸ *Népszabadság*, 1984. június 21.; *Népszabadság*, 1984. július 6.; *Népszava*, 1984. július 3.

³⁹ ÁRVAY Sándor–OLTVÁNYI Tamás: Tárgyalóasztal mellett. *Magyarország*, 1984. július 10.

⁴⁰ Május havi információs jelentés. MSZMP Bács-Kiskun Megyei Bizottsága. 1984. május 31. MOL M-KS 288. f. 22. ő. e. 1984/5.

⁴¹ Május havi tájékoztató jelentés. MSZMP Vas Megyei Bizottsága. 1984. június 1. MOL M-KS 288. f. 22. ő. e. 1984/5.

Az olvasóközönség egyáltalán nem volt elégedett a tömegkommunikációs eszközök által is közölt indoklással: 12 megyéből jelentették, hogy az emberek nem tartották megfelelőnek a kapott tájékoztatást. Különösen a pártaktivisták hiányolták a részletesebb, a döntést jobban alátámasztó elemzéseket, ami jelezte, hogy „komoly kihívásokkal” kellett szembenéznük agitációs munkájuk során – magyarul: az emberek megmondták nekik a magukét. Igényüknek a párt az alapszervezeti vezetőségek informálására kiadott *Titkári tájékoztató* 4. számában tett eleget. A káté formulában előadott magyarázatok azonban nem sokban léptek túl a hivatalos közlemények tartalmán. A „Bojkott vagy távolmaradás?” kérdésre adott válasz az Egyesült Államokat hibáztatta a megfelelő biztonsági garanciák hiányaért, és a Reagan-adminisztráció kommunistaellenes politikáját is felelőssé tette. Mégis annyit hangsúlyozott csak: a MOB szolidaritást vállalt a szovjet sportvezetők (és mások) döntésével. „Érdekeinket szolgálja” hat sportág vezetőinek kiutazása, lehetséges a magyar bírók, technikaiak részvétele – de a MOB elnöke nem megy. Sporttudósítások lesznek, de a „sportérték zuhanásával” arányosan kisebb terjedelemben. És szóba kerültek a piszkos anyagiak is: mennyit bukunk a lemondáson? Állítólag jó esély volt rá, hogy a befizetett 40 000 dollár jelentős részét visszakapjuk.⁴² A káderek ettől nem lettek sokkal okosabbak.

Maguk az úgynevezett hangulatjelentések szintén erősen kozmetikázottak voltak, s a hol igen részletesen, hol pedig nagy elhallgatásokkal tárgyalt negatív véleményeket, kritikát rendre „becsomagolták”: a veszprémi kivételével az összes jelentés azzal kezdte a beszámolóját, hogy az emberek többsége megérti a szovjet döntést. Tizenhárom megyei agitációs és propagandaosztály említette azt is, hogy a közvélemény elítéli az amerikai kormányzat (vagy a szervezők) magatartását. Ezután azonban rendre az következett, hogy a MOB döntéséről már megoszlottak a vélemények. Hét megyéből érkezett olyan jelzés, hogy a lakosság egy része szerint nem fenyegette igazi veszély a magyar sportolókat; öt helyről írták, hogy az emberek szerint ez az 1980-as moszkvai olimpia bojkottjának a revánusa; két-két megyéből pedig azt jelentették, hogy vannak, akik politikai meghatározottságú döntésnek tekintik távolmaradásunkat, illetve hogy többen úgy gondolják, a tényleges döntést a Szovjetunióban hozták.⁴³ Emellett a jelentések készítői maguk is gyakran maszatolták el a számnevek jelentését, az egyetértő többséggel álta-

⁴² Válaszok az olimpiával kapcsolatos információs kérdésekre. *Titkársági Tájékoztató*, 1984/4. 7–11.

⁴³ Lásd Május havi megyei információs jelentések. MOL M-KS 288. f. 22. ó. e. 1984/5.

lában sokak álláspontja állt szemben. Valószínű, hogy ezek a vélemények sokkal szélesebb körben is elhangzottak, hiszen még a KB Titkárságára, sőt személyesen Kádár Jánoshoz is érkeztek olyan levelek, amelyek feladói kétségbe vonták Magyarország szuverenitását.⁴⁴ A bejelentés fogadtatásáról Komárom megyében nem reprezentatív közvélemény-kutatás is készült 418 fő megkérdezésével. Ez azt állapította meg, hogy az interjúalanyok 51%-a egyértelműen helytelenítette a MOB határozatát, ugyanakkor „gyakori nézet”, hogy „a magyar vezetés az olimpia ügyében olyan helyzetbe került, amelynél mindkét döntési alternatíva negatív következménnyel jár”.⁴⁵

A fogadtatás bemutatása viszont nem tartozott a sajtóra. Nyomtatásban csak a szamizdat-folyóiratokban kerülhetett bármi, ami túlment azon, hogy a sportolók megértéssel, de csalódottan vették tudomásul... A *Beszélő* 1984. júniusi különszáma közölt egy összeállítást az országban tapasztalható hangulatról. Ebben helyet kapott 26 munkás nyílt levele a Központi Bizottsághoz(!), amelyben felszólították az illetékeseket, hogy változtassák meg álláspontjukat, mert „a szocialista internacionalizmus elvét messze túlhaladja az Önök által megfogalmazott »szolidaritás«”. Beszámoltak a Magyarok az Olimpiáért Akcióról, amely a fűzfői Nitrokémia Szakmunkásképzőből indult útjára, és 300 aláíró szerzett, illetve a Műszaki Egyetemen indított aláírásgyűjtésről is. Azt is megtudhatták a szamizdat olvasói, hogy a május végi magyar–spanyol meccsen két fiatalember a szünetben berontott a pályára az olimpiát éltetve. Ez persze nemcsak az „Olimpia!” és „Los Angeles!” jelszavakat átvevő közönségnek, hanem később a hármas metró utasainak is feltűnhetett, és részévé válhatott a nagyvárosi folklórnak.⁴⁶

A szovjetellenes csoportokról

Mint láttuk, a hivatalos indoklás és nyomában a napilapok, elsősorban a biztonsági garanciák hiányával és a különböző olimpiaellenes csoportok tevékenységével magyarították a távolmaradást. Érdemes megnézni, vajon ezekről a szervezetekről olyan képet festettek-e, ami igazolta a döntés jogosságát, és ami arról tanúskodott, hogy ezek a csoportosulá-

⁴⁴ Tájékoztató a Politikai Bizottságnak a Los Angeles-i Olimpiával összefüggő kérdésekről, 1984. május 31. MOL M-KS 288. f. 5/912.

⁴⁵ Június havi információs jelentés. MSZMP Komárom Megyei Bizottsága. 1984. július MOL M-KS 288. f. 22. ó. e. 1984/6.

⁴⁶ Olimpiai hírek. *Külön-Beszélő*, 1984. július.

sok ténylegesen veszélyeztették a kiutazó sportolókat. Hogy azok valójában mekkora veszélyt jelentettek a szocialista országok, különösen a Szovjetunió sportolóira, nem állapítható meg biztosan. Annyit az MSZMP dokumentumai is elismernek, hogy a sportesemények színnyelén és az olimpiai faluban meghozták a szükséges biztonsági intézkedéseket.⁴⁷ A magyarokat fenyegető szervezetekről pedig a döntés bejelentéséig egyáltalán nem esett szó! A közölt, meglehetősen foghíjas konkrét adatsorokból pedig az olvasóközönség is vonhatott le következtetéseket.

4. táblázat. Az olimpiaellenes csoportosulások jelzőinek előfordulása⁴⁸

Minősítés	Nép- szabadság	Népszava	Magyar Nemzet	Magyar Hírlap	Összesen
Szélsőséges	9	4	7	4	24
Emigráns	5	4	2	2	13
Reakciós	5	3	2	2	12
Fasiszta	3	-	2	1	6
Terrorista	5	-	1	2	8
Ellenforradalmi	2	-	-	1	3
Felforgató	1	1	1	1	4
Említés összesen	30	12	15	13	70

Az Egyesült Államokban működő szervezetektől általában azt írták: szovjetellenes, antikommunista és más szocialistaellenes csoportosulások. Gyakran csak szovjetellenes kampányról, hisztériáról cikkeztek. A leggyakrabban használt „szélsőséges” jelző (esetleg „szélsőséges jobboldali”) az általánosságok szintjén mozog, akárcsak a Lengyel Olimpiai Bizottság közleményéből átvett „felforgató” kifejezés. A politikai szótárban jóval sötétebb színezetű „emigráns”, „reakciós” (és „ellenforradalmi”) attribútumokat az esetek 40 százalékában társították ezekkel a szervezetekkel, és a megbélyegző „fasiszta” és „terrorista” jelzőket szintén felhasználták. Előbbit már nem osztogatták olyan könnyedén, mint az 1945 utáni évtizedben. A negatív jellemzések terén a *Népszabadság* járt elől, mindegyik címke e lap híradásaiban fordult elő a legtöbbször,

⁴⁷ Tájékoztató a Politikai Bizottságnak az 1984. évi Los Angeles-i olimpiai játékokra való előkészületeinkről. MOL M-KS 288. f. 5/907.

⁴⁸ Egy cikk több jelzőt is tartalmazhatott, de egy jelzőt cikkenként csak egyszer vettem figyelembe.

mint ahogy itt olvashatta a magyar közönség a legtöbb minősítést is, kétszer, két és félszer annyit, mint más lapokban.

A veszély mértékét jelezték a méretekre és az intenzitásra való utalások is. Rendre megemlítik, hogy 165 szervezet hozott létre koalíciót a szocialista országok ellen, sőt a *Népszabadság* szerkesztőségi kommentárja ez így interpretálta: „Az olimpia légkörét mérgező nem jelentéktelen erők – közöttük 165 szovjet és kommunistaellenes csoport...”⁴⁹ A 165 szervezet csak a jéghegy csúcsa volna? Mit gondoljon a magyar olvasó, mi folyik Kaliforniában? A határozatlan számnevek, határozószók és a felsőfok használata is felnagyította e csoportok jelentőségét („számos szervezett csoport”, „különböző szélsőséges csoportosulások”, „valamennyi rendezvényre száz belépővel”).⁵⁰ E szervezetek közül a magyar újságolvasó csak hármat-négyet ismerhetett meg név szerint. Május 13-án a *Magyarország*, május 26-án a *Népszabadság* említett párat. Közülük kettő kubai ellenforradalmi szervezet volt: az egyiket – a *Népszabadság* washingtoni tudósítója szerint – CIA-terroristák alkották, és géprobantásokat hajtottak végre; a másik (JDL) fanatikus aktivistái – állítólag – korábban szovjet diplomaták ablakaira nyitottak tüzet.⁵¹ E szervezetek konkrét létszámára vonatkozóan egyetlen adat jelent meg; eszerint 15 000–20 000 embert kívánnak aktivizálni, de egyik lapban sem számolnak utána, ez milyen erő lehet. Az információra éhes olvasó persze oszthatott-szorozhatott: az önmagában jelentősnek tűnő szám mögött legfeljebb 90–120 fős csoportokat lehet keresni.

Hetilapjaink közül az *Élet és Irodalom*, az *Új Tükör*, valamint a *HVG* nem reagált a szovjetellenes csoportok akcióira, a *Magyarország* viszont beszámolt róluk. Tudósításaiban mindössze két jelzőt használt rájuk: *disszidens*, illetve *emigráns*. Ugyanakkor mindig konkrét szerkezetbe illesztette azokat: kubai disszidensek, észt emigráns csoport, orosz emigráns szervezetek. A napilapokban viszont ez számított kivételesnek, márpedig általánosságban e szavak megbélyegzően hatnak. A *Magyarország* szólt (jelzők nélkül) lengyel és csehszlovák „*csoportocskákról*”, és említette a Magyar Szabadságharcosok Szövetségét is. Ez utóbbit a *Népszabadság* festette le olyan szervezetként, amely „*gyérülő soraiban*” a szocialista rendszerrel szemben valaha harcoló magyar anyanyelvű embereket

⁴⁹ *Népszabadság*, 1984. május 17.

⁵⁰ NDK Olimpiai Bizottság határozata, megjelent: 1984. május 11., valamennyi napilapban; Szovjet Olimpiai Bizottság határozata, megjelent: 1984. május 9., valamennyi napilapban. Forrás: *Rudé Právo. Magyar Nemzet*, 1984. május 27.

⁵¹ *Népszabadság*, 1984. május 26.

fogja össze, és szélsőjobb „lapocskát” ad ki. A jelzők, amellet, hogy a *Népszabadság* elsődleges szándéka szerint e formációkat becsmérelték, egyben komolyságukat, veszélyességüket is kétségbe vonták, noha eredetileg éppen valós erejüket kellett volna felnagyítani.⁵² A magyar újságírók bizonyos mértéktartására enged következtetni, hogy a jelzőket többnyire a hivatalos bejelentésekből, illetve az átvett cikkekből másolták. Egyedül Vajda Péter, a *Népszabadság* washingtoni tudósítója használt rendszeresen minősítő jelzőket, a kommentárok között egyetlen „fasiszta” minősítés volt csak olvasható (Barcs Sándor).⁵³ Mivel ezeknek a csoportosulásoknak a tevékenységét leggyakrabban csak kampányként, hisztériakeltésként írják le, a magyar olvasó ritkán találkozhatott konkrétumokkal.

5. táblázat. Az olimpiaellenes szervezetek tervezett akcióinak bemutatása

Rendzavarás jellege	Népszabadság	Népszava	Magyar Nemzet	Magyar Hírlap	Összesen
Provokáció	7	4	8	5	24
Demonstráció	6	1	3	4	14
Gyűlések	3	-	-	-	3
Röplap, plakát	3	1	1	1	6
Fizikai erőszak	1	2	4	3	10
Sportolók megkörnyékezése	1	2	-	1	4
Sportolók megzavarása	3	4	6	5	18
Egyéb	2	-	-	-	2
Összesen	26	14	22	19	81

A politikai provokáció, a demonstráció és a gyűlések szervezése szerepelt itt a legtöbbször, s ezek tartalma nagyon általános lehet. A konkrét tervekről többet mond el az a néhány hír, amely röplaposztogatásokról, plakát- és transzparensekészítésekről szólt. Itt is megjelentek számok, hol százezer (*Magyar Hírlap*), hol ötszázezer (*Népszabadság*)

⁵² VAJDA Péter tudósítása. *Népszabadság*, 1984. május 26. – Jellemző az is, hogy míg a bolgár és a kelet-német határozat szinte másolata a szovjetnek, a magyar és lengyel olimpiai bizottságok nem beszéltek például magyar- vagy lengyelelles provokációkról, magyar csoportosulásokkal is csak ez a tudósítás foglalkozott.

⁵³ *Magyar Hírlap*, 1984. április 17.

brosúráról.⁵⁴ Hozzátehetjük: a magyar sportolók minden bizonnyal képesek lettek volna a versenyekre koncentrálni akkor is, ha a stadion előtt szórólapokat osztogatnak. Ugyanakkor a sportolók fizikai fenyegetettségére minden napilap tudósításaiban megtalálható volt – sőt, a végzetes kimenetelű erőszakot is lehetségesnek tartották. Gyakrabban említették azonban azt, hogy az olimpiaellenes erők szeretnék megzavarni a szocialista országok sportolójának nyugodt versenyzését. A napilapokban négyszer szerepel, a *Magyarország* kétszer is utalt rá: a kinti szervezetek arra készülnek, hogy a szervezők közé beépülve megkönyékezik a Kelet-Európából érkezett sportolókat, és megpróbálják őket rávenni, hogy az Egyesült Államokban kérjenek politikai menedékjogot. Arra, hogy ez valóban a szovjet és más (bolgár, csehszlovák) vezetők valós féltelmei közé tartozott, szintén a *Magyarországban* találunk utalást: a szocialista sportszövetségek előzetes tanácskozásain több oldalról felvetették, hogy a sportolókat óvni kell az amerikai hatásoktól.

Az amerikai fél jellemzése

A hivatalos álláspont szerint a távolmaradásért, illetve a sportolók biztonságának hiányosságaiért az amerikai fél a felelős. Ez szinte mindegyik „baráti ország” olimpiai bizottságának közleményében szerepelt, és lapjaink nagyjából egységesen át is vették. A *Népszabadság* és a *Magyar Nemzet* számaiban 9–9 ilyen közlés is előfordult, a *Népszava* csak egy, a *Magyar Hírlap* pedig két hírben tárgyalta az amerikai kormányzat politikáját. Ráadásul előbbi a *Pravdától*, utóbbi egy ízben a *Szovjetszkij Sporttól* idézett. Egy alkalommal a *Magyar Nemzet* is vett át állításokat az *Izvesztyijától* és a prágai *Rudé Právótól*. A *Népszabadság* és a *Népszava* saját újságírója három, illetve két alkalommal minősítette az USA állami szerveit, miközben előbbi hatszor, utóbbi ötször fordult e célból nyugati forrásokhoz.

Az amerikai kormányzat és a hatóságok rendszerint mint cselekvő alanyok szerepeltek. Bírálták a magatartásukat, egyik-másik eljárásukat

⁵⁴ Ugyancsak a számokkal érte el hatását az a hír, amely szerint a különböző szervezetek 50 000 dolláros kampányt indítottak. A cikkből első ránézésre az a benyomásunk támadhat, hogy ez jelentős összeg volt, különösen ha a magyar lakosság számára viszonyítási alapként kínáló 50 dolláros háromévi valutakeretet vesszük figyelembe. De ha ismét csak utánaszámolt valaki a magyar sajtóban is megjelent adatok segítségével, megállapíthatta, hogy ez az összeg mindössze egy közepes méretű (kb. 100 fős) sportküldöttség tartózkodási költségét fedezte volna az olimpiai faluban. (A PB anyagainak ismeretében csak egy legfeljebb fele akkora kontingensét. Tájékoztató a Politikai Bizottságnak az 1984. évi Los Angeles-i olimpiai játékokra való előkészületeinkről. MOL M-KS 288. f. 5/907.)

vagy annak hiányát: diszkriminációs intézkedések; beavatkozás az olimpiai szervezőbizottság munkájába; a vállalt kötelezettségek be nem tartása; az olimpiai játékok politikai célokra való felhasználása; az olimpiai charta megsértése; szovjetellenes kampány bátorítása stb. Nézzük meg, milyen jelzőkkel minősítették az ilyesfajta tevékenységet.

A jelzők nem közvetlenül az érintett szervezetre, intézményre vonatkoztak, hanem azok egy-egy megnyilvánulását vették célba, ám azon keresztül a minősítés megbélyegzően hatott a hivatalosságra is. A jelzők és határozók egyik csoportja rosszindulatot tulajdonított a cselekvésnek: *célzatos, képmutató, megtévesztő, megbízhatatlan, kiagyalt, önző, készakarva, szándékosan*; az amerikai fél negatívumait nagyították fel a *legsúlyosabb, durván, fanatikus* kifejezések; a másik fél szalonképességét tagadták az *arcátlan magatartás, az arrogáns hangnem*, valamint az *állami szintre emelt terrorizmus* szerkezetek. Reagan elnököt személyében háromszor „támadták meg” jelzőkkel: egy május közepi TASZSZ-kommentárban fordult elő a következő kifejezés: „...*képmutatóan ad hangot csalódottságának*.”⁵⁵ A francia lapokból idézték Ronald Reagan fanatikus szovjetellenes támadásainak bírálatait.⁵⁶ A *The Washington Post* publicistája pedig leegyszerűsített, szellemeskedő bemondásaiért tette felelőssé az elnököt.⁵⁷ Közvetlenül megbélyegző jelző kettő akadt: a TASZSZ *Magyar Nemzetben* közölt kommentárja⁵⁸ kétarcúnak nevezte Washingtonot, az azt megelőző napi TASZSZ-kommentár (*Népszabadság, Magyar Hírlap*) pedig azzal vádolta a kormányzatot, hogy állami szintre emeli a terrorizmust.⁵⁹

A magyar sajtó nem folytatott nagyszabású lejárató kampányt. A durvább, egyoldalú kifejezések zömében a szovjet és a magyar bejelentés körüli időszakra estek, az állásfoglalások, határozatok, hírügynökségi és átvett sajtóanyagok (is) tartalmazták azokat. Ugyanakkor a napi tudósítások az amerikai kormányzat erőfeszítéseit, kompromisszumkérését nem közvetítették, csak ártó cselekedeteiről, vagy éppenséggel nem cselekvéseiről adtak hírt. Ezzel szemben a *Magyarország* hasábjain pozitív értékelések is megjelenhettek: az amerikaiak határozott nyilatkozata a versenyhelyszínek biztosításáról, Reagan személyes ígérete arra nézve, hogy Kína sportolóit nem fogja semmiféle inzultus érni a játékok

⁵⁵ A *Magyar Nemzet* kivételével (!) minden napilap közli (1984. május 12.).

⁵⁶ *Népszabadság*, 1984. május 10.

⁵⁷ *Népszabadság*, 1984. május 16.

⁵⁸ *Magyar Nemzet*, 1984. május 13.

⁵⁹ *Népszabadság*, 1984. május 12.; *Magyar Hírlap*, 1984. május 12.

helyszínén.⁶⁰ Persze ezek mellett szerepeltek a napilapokból ismert vádpontok, de jól kivehető volt, hogy a lap csak idézte, felhasználta azokat, a cikkek szerzői csak röviden bemutattak egy-egy hivatalos állásfoglalást, és tételszerűen felsorolták az azokban szereplő vádpontokat.

Románia megjelenítése

Az európai szocialista országok bojkottjának egységét az SZKP nem tudta biztosítani. A román vezetés nemcsak a moszkvai találkozóhoz hangoztatta fenntartásait, hanem „hagyományaihoz” híven külön utat is választott. Kisebbségi mértékben, de szintén disszonanciát kelthetett, hogy a Kínai Népköztársaság több évtizedes szünet után éppen Los Angelesben tért vissza az olimpiára. Az, hogy a jugoszlávok is csatlakozzanak a bojkotthoz, már fel sem merült. Az igazán kínos a román részvétel volt: a román csapat elutazása megkérdőjelezte a sportolókat fenyegető veszély mértékét, és kikezdhetette a magyar sport (és politikai) szervek érveit. Magától értetődően merült fel a kérdés: ha a románok elmehetnek, mi miért nem?

Hogyan lehetett ezt „eladni” a hazai olvasónak? Ceaușescu – nemzetiségi politikája miatt – eleve közutálatnak „örvendett” hazánkban. Félő volt, hogy a román döntés felszítja a „nacionalista indulatokat”. Romániával kapcsolatban politikai napilapjaink szintén a teljes hallgatást választották. Kimondott tabu lett volna érinteni ezt a problémát?⁶¹ Feltehetően, bár írásos nyoma nemigen maradt ennek. Sokszor többet mond el a sajtó működéséről, hogy mi marad ki belőle, mint az, ami megjelenik.⁶²

Az olvasónak feltűnhetett, hogy mind áprilisban, mind májusban hiányzott a Román Olimpiai Bizottság állásfoglalása az egymás után megjelenő nyilatkozatok közül. Csak a sport és testnevelési vezetők május 24-i prágai tanácskozásáról kiadott MTI-jelentésben tűnhetett fel Románia egy beékelte kifejezés erejéig: „...a szocialista országok olimpiai bizottságai – a Román Olimpiai Bizottság kivételével – kénytelenek voltak úgy dönteni, hogy sportolók nem vesznek részt az olimpián.”⁶³ A román csapattal a későbbiekben sem foglalkoztak; természetesen a sporteredményekből nem törölték a román versenyzők eredményeit, ám ezen túl csak Nadia Comaneci tornásznő neve jelent meg az olimpiai

⁶⁰ ÁRVAY Sándor–OLTVÁNYI Tamás: Nyitás előtt. *Magyarország*, 1984. július 22.

⁶¹ A taburól lásd BOZÓKI ANDRÁS: i. m.

⁶² John MURRAY: i. m. 112–148.; Paul LENDVAI: *The Bureaucracy of Truth*. Burnett Books, London, 1981. 53–94. – Paul Lendvai például hosszan elemzi II. János Pál pápa lengyelországi látogatásának bemutatását. (Uo. 95–102.)

⁶³ *Magyar Nemzet*, 1984. május 25.

láng meggyújtása körüli találgatásokban, illetve a *Magyar Nemzet* tudósítása foglalkozott bővebben az olimpiai aranyéremért folytatott román–amerikai női tornászpárbajjal.

Azt viszont már csak a *HVG*-ben lehetett olvasni, hogy az összesített éremtáblázaton Románia a második helyet szerezte meg! A román részvételtől bővebben egyedül a *Magyarország* írt, még az olimpia kommentálásában sajátos hangot megütő *Új Tükör* is ignorálta a román sportolók eredményeit. A hetilap sajátos szerkesztési gyakorlatának iskolapéldáját mutatta be: a tények tárgyyszerű ismertetése, egymás mögé helyezése, bizonyos információk közbeszúrása ellentmondásos hatást kelt, elgondolkodtat, mivel óvatosan megkérdőjelezi szövegkörnyezetének tartalmát és a hivatalos álláspontot.

A *Magyarország* nyolc esetben említette Románia részvételét! Május 13-án a *Frankfurter Allgemeine Zeitung* nyomán megírta, hogy ápriliséig csak Románia és Magyarország utalta át a szervezőbizottságnak az olimpiai szállásért járó előleget. A cikk megjelenésekor a MOB állásfoglalása még nem született meg, de ennek ismeretében egyértelműnek tűnhetett, hogy a két ország sportvezetőinek igenis szándékában állt a sportolók kiutaztatása az olimpiára. Az olimpia előtti hetekben a lap közölte a Román Olimpiai Bizottság elnökének nyilatkozatát a biztonsági intézkedésekről, a verseny körülményeiről. A sportvezető megalégedettségének adott hangot.⁶⁴ A cikkíró nem szembesítette ugyan a nyilatkozatot a korábbi vádakkal, de ott bujkál benne a kérdés: akkor mi adott okot a távolmaradásra? A következő héten a *Magyarország* beszámolt a román sportolók megérkezéséről, a Ceaușescunak küldött táviratukról, amelyben megköszönték, hogy optimális feltételeket biztosított számukra. Nem tudhatjuk, hányan gondoltak arra: Kádárnak vajon miért nem táviratozhattak a magyar sportolók?

A hallgatás ellenére azonban a román sportolók jelen voltak a versenyszámonkénti eredménylistákon, a televíziós és rádiós tudósításokban. A televízióban élőben közvetített megnyitóünnepségen sem lehetett eltitkolni, hogy a román és a jugoszláv sportolókat óriási tapsorkán fogadta. Jelenlétük és sikereik önmagukban is legendások voltak ahhoz, hogy a magyar közvélemény keserűsége a román vezetés ellen forduljon: a megyék harmadából jelentették, hogy az emberek irigykedve fogadták a román sikereket, bírálták a román különutaságot.⁶⁵ Emögött

⁶⁴ ÁRVAJ Sándor–OLTVÁNYI Tamás: Nyitás előtt. *Magyarország*, 1984. július 22.

⁶⁵ Augusztus havi információs jelentések. MOL M-KS 288. f. 22. ó. e. 1984/8.

nyilván az a vélemény volt kiolvasható, hogy nekünk is el kellett volna utazni Los Angelesbe.

III. Az olimpia bemutatása

Hogyan tárlta a magyar sajtó az olimpia eseményeit? Az előzmények ismeretében joggal gondolhatnánk, hogy tendenciózusan a játékok negatívumait emelte ki, és hamis összképet rajzolt. Nem könnyítette meg a helyzetét az sem, hogy a sokat emlegetett felforgató csoportok „beharangozott” tevékenysége elmaradt, Los Angelesben tulajdonképpen zavartalanul zajlottak le a sportesemények. A ténylegesen előforduló rendezavarás nem volt több, mint vihar egy kanál vízben. Az egyéb – közlekedési és egészségügyi – problémák sem bizonyultak súlyosnak. Tehát az újságolvasók, mint az információs jelentések is megerősítették, azt a következtetést vonhatták le, hogy a magyar csapat nyugodtan kiutazhatott volna az Egyesült Államokba, a MOB döntése nem volt megalapozott (kilenc megyéből). Sőt a magyar sportvezetők jelenléte, amelyről a sporthírek között rendre beszámoltak, és sikertörténetként minősítették a nemzetközi sportszervezetekben megszerzett pozícióikat (például súlyemelés és atlétika), bumeránghatást váltott ki. A kiutazók ironikus megjegyzések céltábláivá váltak: „»Aggódtak a népes magyar delegációk személyi biztonságáért«; »Hogy úszták meg?« – kérdezik – »titkolták, hogy magyarok, hogy egy szocialista állam polgárai?«”⁶⁶

A pártvezetés még májusban döntött arról, hogy az olimpiai tudósításokban mérsékelt hangot kell megütni. Vörös László az 1984. május 25-én tartott szerkesztői értekezleten jegyezte le a következőket: Karvalits László „elmondta, hogy a Los Angeles-i olimpiára a magyar bírók és sportvezetők kiutaznak. A tudósítás tisztességesen részletes lesz.”⁶⁷ A napilapok is ennek szellemében cselekedtek.

A négy politikai napilap közül csak kettő képviseltette magát helyszíni tudósítóval, a *Népszabadságtól* Lukács László, a *Magyar Nemzettől* Avar János⁶⁸ volt Los Angelesben, bár a Politikai Bizottság elé terjesztett sajtóterv még csak a *Népsport* esetében beszélt kiküldött tudósító-

⁶⁶ Augusztus havi információs jelentések. MOL M-KS 288. f. 22. 1984/8.; A SZOT Kulturális Agitációs és Propaganda Osztálya információs jelentése a dolgozók hangulatáról, MOL M-KS 288. f. 22. ő. e. 1984/8.

⁶⁷ Vörös László: *Szigorúan ellenőrzött mondatok*. Tisztatáj Könyvek, Szeged, 2004. 276.

⁶⁸ Avar János külpolitikai újságíró, nem sportújságíró; nyelvtudása és helyismerete indokolta azt, hogy ő tudósította a *Magyar Nemzet* olvasóit.

ról, a központi napilapok esetében egyértelműen az MTI-jelentések átvételéről rendelkezett. Egyben döntés született arról, hogy harmadára csökkentik a kiküldendő tudósítógárdát, illetve meghatározták az elektronikus média sportközvetítéseinek műsoridejét. Utóbbi több volt, mint más bojkottáló országokban, de korántsem elégitette ki a sportbarátokat.⁶⁹ A sajtóterv annyi további megkötést tartalmazott, hogy a lapok ne vállalkozzanak értékelésre, ne közöljenek színes anyagokat. De vajon el lehetett érni, hogy a két kiküldött tudósító megszűnjön „újságírónak lenni”, és ne fűzzön kommentárt az eseményekhez, vagy hagyja veszni az olimpiai sztorikat?

A cím mindig sokat elárul a szerzeményről, legyen az regény, tanulmány vagy egy újságcikk. Miről árulkodtak az 1984-es tudósítások címei? A *Népszabadság* és a *Magyar Nemzet* már a megnyitó előtti naptól kezdve bővebb terjedelemben foglalkozott a játékokkal. A címadás szinte minden esetben sporteseménnyel volt kapcsolatos, a címek 58 százalékban a győztesekkel és a pozitív teljesítményekkel foglalkoztak (közülük hat elismerő minősítést is tartalmazott), 31 százalékban pedig egy-egy versenyszámra utaltak, beharangozó jellegűek voltak, s nem hordozták a *győztes, bajnok, siker, teljesítmény* stb. szavakat. Három címadás utalt sportbotrányokra, doppingügyre (*Népszava*), a bíraskodás furcsaságaira (*Magyar Nemzet*). Csupán a *Magyar Nemzet* egyik híradása foglalkozott a Los Angeles-i szmoggal. A napilapok a címekben leggyakrabban az atlétikai versenyekről számoltak be (18), második helyen az úszás (9) állt. A *Népszabadság* egyáltalán nem említett olyan sportágat, amelyben a szocialista országok sportolói lettek volna a favoritok; a másik három napilapban szerepelt az öttusa, a törvívás, a vízilabda és a súlyemelés is, jellemzően olyan kontextusban, amely az olimpiai győztes nemzetre utalt. Magyar vonatkozású főcím is akadt, persze egyik sem a sporteseményekkel kapcsolatos, hanem sportdiplomáciai vonatkozású – mindkettő a *Népszavában*. A többi lap kerülte, hogy a magyarok távollétét ezáltal is az olvasók emlékezetébe idézze.

A címadás tehát egyértelműen a sportról szólt, semmiképpen nem törekedett a negatívumok kiemelésére, felnagyítására. Ha botrányról írtak, akkor azok a szokásos botrányok voltak, magyar csapattal vagy anélkül. Az egyéb történésekről, főleg hibákról, veszélyekről és panaszokról azonban bőven lehetett olvasni a sporttudósítások mögé szerkesztett hírcsokrokban.

⁶⁹ Jegyzőkönyv a PB 1984. június 5-i üléséről. MOL M-KS 288. f. 5/912.

A *Népszabadság* vezetett a rendellenességekről szóló beszámolóiban az olimpiai falu megnyitásától a játékok zárásáig. Volt tíz olyan híre, amelyet más lapok nem is küldtek nyomtatásba. Példaként: a nyugatnémetek és a kuvaitiak a szervezést elítélő nyilatkozatot tettek; a TASZSZ-kommentárja kikelt a Szabad Európa Rádió jelenléte ellen. Az arab sportdiplomata véleményét „semleges” értékelésként vezették fel: a Los Angeles-it a játékok történetének legszervezetlenebb olimpiájának nevezte. A „rossz hírek” az olimpia megnyitója körül sűrűsödtek. A *Népszabadság* ilyen jellegű egyedi híreinek fele július 29-én és 31-én jelent meg, rajtuk kívül további négy további híradás foglalkozott a rendezés körüli problémákkal.

Összességében a két leggyakrabban előforduló hírüzenet az olimpia szervezését (23) és a kinti biztonságot (16) bírálta. Tudósítottak az olimpiai csapatok megérkezése körüli fennakadásokról (a Fülöp-szigeteki és a nyugatnémet küldöttség panaszain keresztül), a sajtóközpont kezdeti hiányosságairól, a sportversenyek és a záróünnepség lebonyolításának bakijairól, a televíziós közvetítések egyoldalúsága miatti felháborodásról („az amerikai olimpia az amerikaiaké”).⁷⁰

Megjelentek a sporthírek között a bombariadókról szóló jelentések, bár ezeket kevésbé lehetett komolyan venni, hiszen mind téves riasztásról számolt be. Ráadásul egy ízben kifejezetten komikus hatást ért el, hogy az egyik tudósító kolléga tízórais táskáját nézték bombának. Feltételezhető, hogy a hír közlésének sem a veszély érzékeltetése volt a célja. A *Népszabadság* megpróbálta ugyan kikezdeni a biztonsági szolgálatok megbízhatóságát az olimpia küszöbén: hírt adott arról, hogy sokuk csak ideiglenesen foglalkoztatott személy, hogy jócskán találhatók köztük rovvott múltú egyének, illetve hogy négyüket le is kellett tartóztatni. De vajon miért a Japán Kommunista Párt lapját idézték ehhez? A letartóztatások okaként pedig a kábítószer-fogyasztást nevezték meg, ami csak közvetve hozható összefüggésbe a sportolók biztonságával. Az pedig, hogy a biztonsági emberek jelentős része csak időlegesen látja el ezt a feladatot, természetesnek tekinthető. Csak a *Magyarország* vette a fáradságot, hogy részletesen ismertesse a meglehetősen nagy létszámú biztonsági szolgálat összetételét, a hivatásosok és önkéntesek feladatkeretét.⁷¹

Az indiai küldöttség megzavarásáról szóló hírt három napilap is közölte az olimpia harmadik napján. Nem tudni, a *Magyar Hírlap* miért ma-

⁷⁰ A közvetítés jogát megvásárló ABC televíziótársaság az amerikai közönség ízlésének és a hirdetőik ígéreteinek megfelelően tudósított az olimpia versenyeiről, győzteseiről és résztvevőiről.

⁷¹ ÁRWAY Sándor: Egykor és most. *Magyarország*, 1984. július 29.

radt le erről a „csemegéről”. A *Népszava* az incidens súlyának felnagyítására törekedett. Úgy értékelte, a korábbi aggodalmak ezzel a rendzavarással megalapozottnak bizonyultak: „Az az aggály, hogy az olimpiai játékok résztvevőinek teljes nyugalmát és biztonságát garantálni nem fogják, máris beigazolást nyert, pedig még csak a játékok elején vagyunk.”⁷² (A torzítást határozószók segítségével éri el a hír megfogalmazója.) A *Népszabadság* és a *Magyar Nemzet* tudósítása rövidebb volt. Utóbbi a gyeplabdahírek közé helyezte, sőt beszámolt a mérkőzés végeredményéről is, ami két szempontból is jelentős: egyrészt azt az érzést kelti, hogy alapjában véve minden rendben volt, másrészt a hazai olvasó megtudhatta, hogy a gyeplabdát góla játsszák. Bár mindegyik híradás beszámolt az India-ellenes jelszavakról és a nemzeti zászló elégetéséről, csak a *Népszavában* olvasható, hogy rátámadtak az indiai küldöttség tagjaira, és hogy a rendőrök „nem voltak hajlandók” (sic!) közbeavatkozni. Ezzel a tudósítás az amerikai hatóságokat is kvázi bűnseggé tette.⁷³

A napilapok azért is elmarasztalták az Egyesült Államok hatóságait, amiért nem engedték be az országba a líbiai újságírókat. Ez adott ürügyet Líbia visszalépéséhez. A hírek tálalásából azt lehetett kiolvasni, hogy az amerikai szervek intézkedése önkényes és indokolatlan volt, ami ellen még a NOB is felemelte a szavát. Az amerikai indok, a delegált újságírók vélhető terrorista múltja, csak a *Magyar Nemzetben* lelhető fel.⁷⁴

Több hír és cikk említette a nem kielégítő egészségügyi és közlekedési viszonyokat, előbbi kapcsán angolszász szakértőket szólaltattak meg (Los Angeles-i egészségügyi szolgálat; az angol, a kanadai és az ausztrál csapat orvosai).⁷⁵ Jóval az olimpia kezdete előtt beharangozták a versenyzőket is veszélyeztető füstködöt és a várost megbénító dugókat. Ehhez képest a versenyek alatt különösebb probléma nem adódott, amit a két kiküldött tudósító óvatosan jelzett is.⁷⁶ Ugyanazt a jelenséget nagyon különbözően is be lehet mutatni. A *Magyar Nemzet* a következővel indította híradását: „A hírhedt és rettegett Los Angeles-i füstköd jól időzítette formáját”⁷⁷ – csak utána számolt be arról, hogy az elsőfokú

⁷² *Népszava*, 1984. augusztus 1.

⁷³ *Népszabadság*, 1984. augusztus 1.; *Népszava*, 1984. augusztus 1.; *Magyar Nemzet*, 1984. augusztus 1.

⁷⁴ *Magyar Nemzet*, 1984. július 29.

⁷⁵ *Magyar Nemzet*, 1984. július 25.; *Népszabadság*, 1984. július 25.; *Népszava*, 1984. július 25.; *Népszabadság*, 1984. augusztus 10.

⁷⁶ „A várakozással ellentétben a közlekedésben nincs semmi zavar... A képhez hozzátartozik, hogy kevesebb külföldi érkezett...” (*Népszabadság*, 1984. augusztus 2.) „Még nem volt az ilyentájt megszokott smogriadó sem...” (1984. augusztus 3.)

⁷⁷ *Magyar Nemzet*, 1984. augusztus 5.

szmogriadót sem érte el. A *Magyarországban*: „A szmogra se lehetett eddig panasza senkinek, mindössze az első hét végén jutott ki a városnak”.⁷⁸ Első esetben elképzelhető, hogy egyszerű újságírói fogással állunk szembe, ami az olvasó érdeklődését hivatott felkelteni. A nagyvárosi szmogveszélyt nem szabad lebecsülnünk,⁷⁹ de a légszennyezettségen mégse lehetett elverni a port...

Volt néhány kifejezetten politikai vonatkozású hír. Lukács László például a *Népszabadságban* hosszasan elmélkedett arról, hogy hiába igyekeztek a megnyitón a színes bőrű sportolókat látványos pozitív megkülönböztetésben részesíteni,⁸⁰ a sporteredményeken is lemérhető, hogy a régi társadalmi igazságtalanságok változatlanul hatnak: úszás – fehérek, atlétika – feketék. (Gondolatainak alátámasztására a kaliforniai egyetem tanárát idézte.) A *Népszava* sportrovatában azt lehetett olvasni, hogy a Hiroshima-ellenes atomtámadás évfordulója alkalmából az olimpia közelében béketüntetést rendeztek. A hír fogalmazója elrejtett egy Vietnamra történő utalást is a szövegben: a tüntetést a legnagyobb ilyen jellegű megmozdulásnak minősítette a vietnami háború óta. A *Magyarország* viszont beszámolt a szervezőbizottság már-már túlzásba vitt igyekezetéről, hogy politikailag teljesen korrekt maradjon. A moszkvai olimpia házigazdái például mindenféle terhes protokolláris megkötöttségtől mentesen adhatták át az olimpiai zászlót az 1984-es rendezőnek, a Los Angeles-i magántársaság pedig óvakodott attól, hogy kifogásolható múltú személyeket (például politikai emigráns családból származókat) foglalkoztasson.

Publicisztikai jellegű írások az olimpia idején is alig jelentek meg. Napilapjainkban unikumnak számított Zsolt Róbert elmélkedése az első újkori olimpiákról, amikor még a tiszta versenyszellem juthatott érvényre, nem nyomta rá bélyegét a játékokra a politika, az üzlet, a teljesítménykényszer. Ez persze nem Los Angeles bűne volt. Írásában tartózkodott attól, hogy felelősöket nevezzen meg azért, hogy „a legutóbbi öt olimpián a békés versengésre minduntalan árnyék borult”, illetve hogy az olimpia „végül önmaga fölé nőtt olyannyira, hogy ügyeinek intézése is kicsúszott kezei közül”.⁸¹ Ugyanez a mondat szinte szóról szóra sze-

⁷⁸ MALONYAI Péter: Olimpiai hajrá. *Magyarország*, 1984. augusztus 12.

⁷⁹ Nemcsak megdolgozni, de egészséget kockáztatni is kell a győzelemért. http://216.239.59.104/search?q=cache:T87krsQjoCgJ:www.fuggetlen.hu/article.php%3Fsid%3D606+Los+Angeles+olimpia+1984&hl=hu&lr=lang_hu (2005. június 28.)

⁸⁰ Színesbőrű sportoló hozta a fáklyát, gyújtotta meg a lángot és olvasta fel az esküt is. *Népszabadság*, 1984. augusztus 3.

⁸¹ ZSOLT Róbert: Első bajnokok. *Magyar Nemzet*, 1984. augusztus 4.

repelt Malonyai Péter egy héttel későbbi cikkében is a *Magyarország*-ban, Malonyai cikke azonban optimistább volt. Kijelentette, hogy az olimpia „ennek ellenére még mindig esemény, igazi nagy verseny”, amelynek „megmentésére tett minden kezdeményezést reménykedve kell” fogadni. Mindezt persze anélkül, hogy felvetette volna a távolmaradók vagy a rendezők felelősségét.⁸²

A legérdekesebb megnyilvánulás az *Élet és Irodalom*ban látott napvilágot. Szántó Péter televíziókritikája nem az olimpiával foglalkozott ugyan, de egy bekezdésben kitért az olimpiai sportközvetítésekre, és megtámadta az azt követő „dörgedelmes kommentárt”. Bújtatottan – bár nehezen félreérthető módon – a magyar (sport)vezetés döntésével szembeni elégedetlenségének is hangot adott: „*Meg lettünk pirongatva, mint a orosz gyerekek, aki nem hajlandó tudomásul venni, hogy saját érdekében nem kaphat abból a csokoládéból, mert hiába szép a csomagolása, orosz íze van.*” Sőt, keményebben is fogalmazott: „*a tanító bácsik sokszor elmondták, de legalább akkor csönd legyen, amikor csorog a nyálunk.*”⁸³ A magyar közönség valós véleményének tolmácsolásában ez a cikk ment el legmesszebbre. Gyanítható, hogy a lap szerkesztője a közlésért bírálatot is kapott, hiszen két hétre rá egy „ellencikk” maró gúnnyal pontról pontra kivesézte Szántó írását. Az idézettel kapcsolatban a harsány politikai bátorságot állította pellengérré: „*Ekkora bátorság láttán a magyar nép, amely velem együtt bizonyára nem örül annak, hogy nem követheti kellő figyelemmel az olimpiai versenyeket, bizonyára követelni fogja, hogy nyilvánítsák nemzeti gyáásszá ezt a két hetet. Vagy ha nem teszik, akkor sarokba térdepeltetik a tanító bácsikat.*” Ez az írás – még ha ténylegesen a ledorongolás volt is a célja – a pingponghatás típuspéldája: Szántó valószínűleg kevesebbek által olvasott tévékritikájának gondolatait utóbb egy frekvenciáltabb helyen, egy feltűnőbb cikkben megismételték, mi több, Gyurkó László még ki is fejtette az eredeti hasonlatot.⁸⁴

Az olimpiai sporttudósítások korrektek voltak, beszámoltak minden fontos eseményről, közzölték az eredményeket. A *Népszavát* és a *Magyar Hírlapot* a szigorú tényyszerűség jellemezte, mivel az MTI-től kapott anyagokat hozták le. A negatívumok mellett nem hallgatták el azt sem, hogy az olimpia botrányok nélkül, sikeresen zajlott, olyannyira, hogy Sama-

⁸² MALONYAI Péter: Olimpiai hajrá. *Magyarország*, 1984. augusztus 12.

⁸³ SZÁNTÓ Péter: A varrógép meg az esernyő találkája a boncasztalon. *Élet és Irodalom*, 1984. augusztus 3.

⁸⁴ GYURKÓ László: Kísérlet az újságírás tízparancsolatának megfogalmazására. *Élet és Irodalom*, 1984. augusztus 17. – Zöldi László személyes közlése szerint az ügynek előzménye is volt, így a két újságíró pengévaltása személyes ellentétekre is visszavezethető.

ranch elnök elismerte a szervezők munkáját, és magas kitüntetésben is részesítette őket. Megdőlt az addigi nevezési rekord is. Az olimpiai sport-híreknek így két aspektusát emelem ki: a megnyitőünnepség, illetve az olimpia sportértékének minősítését.

A *Népszava* és a *Magyar Hírlap* – kiküldött tudósítók híján – meglehetősen szűkszavúan számolt be a megnyitőünnepségről, annak protokollrészeit hangsúlyozta. A nézőközönségre vonatkozó egyetlen utalás rosszindulatú: „...a nézőtérén 93 000-en izzadtak.”⁸⁵ Hatásos kontrasztként állítható mellé a *Népszava* tudósítása a Barátság '84 játékok moszkvai megnyitójáról: „A két órán át tartó színpompás megnyitóra a százezres stadion lelátói zsúfolásig megteltek.”⁸⁶

A *Népszabadság* és a *Magyar Nemzet* cikkei bővebb teret engedtek a show-műsor bemutatásának. Részletezték a látvány- és hangeffektusokat, és nem takarékoskodtak a pozitív kifejezésekkel, jelzőkkel sem (igazi hollywoodi parádé, tagadhatatlanul hatásos, monstre revü – *Népszabadság*; a show-business elsőszámú szakértői, hatásos meglepetések, minden elképzelhető eszköz – *Magyar Nemzet*). Azt is jelezték, hogy a show abszolút közönségikert aratott: „a nagyközönség mindenestire el volt ragadtatva tőle”; „Los Angeles nyerte az első aranyérmet – mondogatták a nézők”. A sikert persze nehéz lett volna titkolni, mert a Magyar Televízió is sugározta a megnyitót. Noha valószínűleg a magyar kommentátorok is a látványosság hatása alá kerültek, egy-egy mondattal igyekeztek viszonylagossá tenni annak értékét, jelezve, hogy fenntartásokkal kell kezelnünk az amerikai életformát: „ízlés kérdése, hogy mennyire tetszett” (*Népszabadság*), „természetesen az amerikai életformát volt hivatott propagálni”; „már-már elfedte az olimpiai megnyitó rendeltetését” (*Magyar Nemzet*).⁸⁷ A *Magyarország* ugyancsak nagy-szabású szuperprodukción ígért, és hatalmas érdeklődésről számolt be; ám jellemző módon rögtön ellenpontoszott, és a távolmaradás témájára ugrott át.

A zárőnnepségről szintén csak az utóbbi két napilap írt bővebben: a *Népszabadság* egyértelműen dicsérően, mellékmondatba zárt bírálatok nélkül, míg a *Magyar Nemzet* tudósítója rosszabb véleménnyel volt a rendezésről, bár elismerte, hogy a szervezők szembeszálltak az ABC té-

⁸⁵ *Népszava*, 1984. július 31.; *Magyar Hírlap*, 1984. július 31.

⁸⁶ *Népszava*, 1984. augusztus 19.

⁸⁷ *Népszabadság*, 1984. július 31.; *Magyar Nemzet*, 1984. július 31. – Hasonló szemléletet tükröz Michael Gross német úszó mindegyik napilapunk által közölt nyilatkozata is, amelyben elítéli a dollárközpontúságot és az amerikai szemléletmódot.

vétársasággal, és sportszerűen megvárták a maratoni befutót a zárőünnepség kezdésével.⁸⁸

Az olimpia sportértéke a szocialista országok távolléte miatt jelentősen csökkent: ötven és száz közé tehető azoknak az aranyaknak a száma, amelyeket valószínűsíthetően közép-kelet-európai sportolók nyertek volna el. Az ezzel kapcsolatos ellentmondásokra több cikk is utalt.

Az olimpia színvonalát kérdőjelezi meg azok a szuperlatívuszokban fogalmazott megjegyzések (13) is, amelyek a Barátság versenyeket és a Tungstram Kupát⁸⁹ kísérték. A távolmaradók által rendezett viadalokat világbajnoksággal egyenértékűnek, illetve az év fő eseményének, az „igazi erőpróbának” nevezték. Ám míg az olimpia színvonalát a szocialista országok sportolói nélkül a hazai közvélemény is alacsonyabbnak tartotta, az A kategóriás viadalok ilyen értékelése nem egyezett a magyar sportközönség ítéletével. Igaz ugyan, hogy bizonyos versenyszámokban (súlyemelés, úszás, kerékpár, lövészet) világcsúcsok és kiemelkedő eredmények születtek, összességében azonban a magyar versenyzők nem szerepeltek jól, ráadásul a szocialista országok egy-egy számban nem a legjobb csapataikkal álltak ki. Talán ezzel fejezték ki Moszkva iránti neheztelésüket.

Az olimpia sporteseményeiről csak négy lap végzett némiképp reális számvetést. A *Népszabadság* és a *Magyar Nemzet* olasz újságok elemzését vette át. Ezek sorra vették a szocialista sportolók által a nyáron elért világrekordokat, illetve egybe vetették a július eleji atlétikai viadalokon elért szovjet és amerikai eredményeket. Bővebb statisztika azonban nem készült, a napilapok egy-egy adattal érzékeltették csupán a távolmaradók sportbéli súlyát – például azzal, hogy az olimpiát megelőző világválogatottak hány érmese hiányzik Los Angelesből.

A HVG tartózkodott a minősítésektől, a statisztika nyelvén fogalmazott, és az adatok felhasználását nem szűkítette egyértelműen arra, hogy a szocialista országok hiányát számszerűsítse: az 1984 előtti három olimpia távolmaradóinak eredményeit is bemutatta. Bár a számokból adódó legésszerűbb következtetés csak az lehetett, hogy az akkori bojkotálók közel kétszer akkora erőt képviseltek a sportban, mint az 1980-ban távol maradt országok. A HVG-re azonban az is jellemző volt, hogy

⁸⁸ *Népszabadság*, 1984. augusztus 14.; *Magyar Nemzet*, 1984. augusztus 14. – Az ABC korábban szerette volna műsorra tűzni a zárőünnepséget, ami azzal járt volna, hogy az olimpia utolsó számának, a férfi maratoni mezőnyének második fele a stadion melletti utcák egyikében ért volna célba.

⁸⁹ A Tungstram Kupa két évente Budapesten megrendezett nyolccsapatos vízilabdatorna volt, amelyre 1984-ben június közepén került sor, többek közt az amerikai, a szovjet, és a későbbi olimpiai bajnok jugoszláv válogatott részvételével.

nem értelmezte az adatokat, az olvasóra bízta, hogy mit következtet ki belőlük. Nem használta a „bojkott” kifejezést sem, hanem helyette a teljesen semleges hatású „nem nevezett” országokról beszélt.⁹⁰ A *Magyarország* újságírója szintén hivatkozott a távolmaradók által korábban gyűjtött érdemekre, és felsorolta azt a tíznél is több sportágat, amelyek nélkülük elvesztik izgalmukat, színvonalukat.⁹¹ Az ebben a hetilapban szereplő értékelések tompító kifejezések nélkül szóltak a határozott színvonalasésről. Egy felsorolásban szó esett a magyar sport veszteségéről is: feltételes esélylatolgatás szerint ugyanis a magyar csapatot a tíz legeredményesebb közé várták volna. A román sikerekről a lap úgy fogalmazott, hogy „nagyszerűen éltek a helyzet adta lehetőségekkel”, ami természetesen vethette fel a kérdést a sportkedvelő olvasóban: mi nem élhettünk volna a lehetőséggel?

Az olimpiai versenyek utólagos értékelésére a *Népszabadság*, az *Új Tükör* és a *Magyarország* vállalkozott. A *Népszabadság* nyugati lapvéleményeket (*Los Angeles Times*, *New York Times*) idézett arról, hogy az igazi nagy küzdelem sok esetben elmaradt, és a nagy amerikai sportfölény relatív értékű. A *Népszabadság* tudósítója emellett két alkalommal is kiállt amellett, hogy a „*akik az élre kerülnek... minden elismerést megérdemelnék*”, és „*egyetlen bajnok teljesítményét sem volna helyes lebecsülni*”.⁹²

A *Magyarország*ban megjelent nyilatkozatok szintén azt sugallták, hogy nem érdemes megkérdőjelezni az olimpiai érmek értékét,⁹³ sőt publicitást kapott egy román vélemény, amelyből akár az is kitetszett, hogy a szocialista országok hibás döntést hoztak.⁹⁴ Elszórt megjegyzések szintén azt jelezték, hogy az olimpia a szocialista résztvevők nélkül is nagy versengés volt, ahol nagy teljesítményeket, rekordokat láthattak a nézők. Sőt annak ellenére, hogy a hírek előzetesen általános érdektelenségről, eladhatatlan jegyekről és üres szállodai szobákról szóltak, a magyar újságolvasók még arról is tájékozódhattak, hogy az amerikai közönség a nem tipikusan újvilági sportnak otthont adó *military* lovaspályát is ellepte.

⁹⁰ HVG, 1984. július 28.

⁹¹ ÁRVAJ Sándor: Egykor és most. *Magyarország*, 1984. július 29.

⁹² *Népszabadság*, 1984. augusztus 9. és 14.

⁹³ „A sportemberekben most motoszkál ez az érzés, ám öt, tíz, húsz év múlva mindenki csak a helyezést nézi”; „Az olimpiai játékok sikerét nem lehet centiméterekben, másodpercekben mérni. Maga a verseny a fontos.” Egy amerikai válogatott kosárlabdázó nyilatkozata. Idézi ÁRVAJ Sándor: Méréleg. *Magyarország*, 1984. augusztus 19.

⁹⁴ „Terméketlen arról vitatkozni, hogy az olimpiai arany tulajdonosa csakugyan a legjobb-e, azért mert egyes sportolók távolmaradtak.” (A NOB román alelnöke, Uo.)

Az *Új Tükör* újságírója tartózkodott az olimpia sportértékének megítélésétől („hosszú értékelési idő kell”), annak felelősségét a szakemberekre hárította. Beérte helyette Mark Spitz nyugatnémet úszóbajnok enyhén szkeptikus véleményével. Írásainak hangulatát azonban szokatlan mélabú hatotta át: „Aranyeső, reklámeső, pénzeső hullik az olimpia napjaiban, még akkor is, ha történetesen éppen napfényes Kalifornia. Nincs felhő, mégis esik, mégis borús az ég. Ez is elválaszthatatlan a XXIII. nyári olimpia hangulatától.” Hol a logikai összefüggés, hol a borús oldal?⁹⁵

IV. Az olimpia a sportolók szemszögéből

A nemzeti olimpiai bizottságok döntéseinek igazi vesztesei országaiik sportolói voltak. Csalódottságukhoz nem férhet kétség, de tükröződhetett-e mindez a lapok hasábjain?

A hivatalos dokumentumok rendre kitértek arra, hogy a sportolók jól, lelkiismeretesen felkészültek. Gramov sajtótájékoztatójából a *Magyarország* is idézett: a Szovjet Olimpiai Bizottságnak „nem volt könnyű meghozni a döntést, hiszen a szovjet versenyzők keményen készültek”.⁹⁶ A lengyel szöveg hasonlóképp utalt a testület dilemmáira: a döntést kellemetlennek ítélte a sportolók és a több millió sportkedvelő számára egyaránt.

Lényegi eltérés a tudósítások között csak a MOB-nak az olimpiai nevezés határidejére időzített, június 2-i sajtóértekezlete kapcsán volt. A *Magyar Hírlap* annyit közölt Buda István beszédéből, hogy a „sportolók érhetően sajnálkozással, de megértéssel fogadták a döntést”, és utalt a kilátásba helyezett anyagi és erkölcsi kárpótlásra. A *Magyar Nemzet* „derűsebbnek” mutatta a sportolók hangulatát: „Derekasan edzenek és nem veszítették el hitüket a jövőben.” A másik két lap jobban érzékelte a sportolók csalódottságát. A *Népszava* a sportolók „első pillanatban mutatkozó kedvvesztéséről” írt, de – akárcsak a *Magyar Nemzet* tudósítója – hozzáfűzte, hogy „újra teljes erőfelfejtással küzdenek”, mivel „csak (sic!) a Los Angeles-i napokat törölték” a sportnaptárból. A sportolók tényleges elkeseredését leginkább a *Népszabadság* újságírója adta vissza: átérte azoknak a sportolóknak a fájaldalmát, akik pályafutásukat az olimpián szerették volna megkoronázni, és nem beszélt arról,

⁹⁵ MOLNÁR Károly: Egy karika, két karika, sőt kevesebb. *Új Tükör*, 1984. augusztus 12.; MOLNÁR Károly: Az angyalok városának bajnokai. *Új Tükör*, 1984. augusztus 19.

⁹⁶ ÁRWAY Sándor–OLTVÁNYI Tamás: Visszhangok. *Magyarország*, 1984. május 20.

hogy megértik a történeteket és belenyugszanak, ami hamisan is csengett. Amikor azt írta, hogy a sportvezetés „igyekszik” kárpótlást nyújtani, máris jelezte, hogy az olimpia nem pótolható. A négy nagy lap közül ez esetben csak a *Népszabadság* fogalmazott igazán árnyaltan.⁹⁷ Arról persze szó sem lehetett, hogy bármelyik napilap megpróbáljon beszámolni a Budapesten megalakuló Magyarok az Olimpiáért nevű bizottságról, amelyet sportolók szerveztek, s mintegy 300 aláírást gyűjtöttek össze.⁹⁸

Hasonló volt a helyzet a sportolók, szakvezetők megszólaltatásával, ami nem volt ugyan gyakori, ám annál jellemzőbb.

A négy nagy napilap összesen 49 rövid interjút közölt, kétharmadukat május 16. előtt.⁹⁹ Végig többségben voltak a szövetségi kapitányi nyilatkozatok, amelyek általában a felkészülés elsődlegességét hangsúlyozták, a várható esélyeket és a még zajló olimpiai selejtezőket elemezték. Többen kifejezetten érmeeket vártak. Hat sportoló nyilatkozott ez idő tájt olimpiai céljairól. Május 5-én (három nappal a szovjet döntés előtt) közölt interjút a *Népszabadság* Szalma László távolugróval, aki dobogós terveiről szólva kijelentette, hogy számára abban az évben csak az olimpia számít.¹⁰⁰ Ekkor még a szerkesztőségekben is remélhették, hogy rendeződnek a legfőbb szovjet–amerikai nézeteltérések. A *Népszavában* egy nappal a MOB döntése előtt lehetett olvasni a kardvívó Világkupa-győztes Gedővári Imrével készített telefonbeszélgetést. Az újságíró ekkor már nem „bolygatta” az olimpia kérdését, csak a „legközelebbi versenyt” hozta szóba. Erre a sportoló valami általánosságot válaszolt, mire a riporter így zárta a tudósítást: „De mit is lehetett volna mondani még, ami ennél több, szívet melengetőbb.”¹⁰¹ Valóban, mit is „lehetett volna mondani még”, miközben a „testvéri országok” sorra jelentették be távolmaradásukat.

A Magyar Olimpiai Bizottság bejelentése utáni egy hónapon át nem szólalt meg aktív sportoló a lapok hasábjain. Több szakvezető viszont úgy nyilatkozott, hogy az élet nem áll meg, jelentős sportrendezvények várnak a magyar sportolókra az olimpián kívül is. Csak a Tunggram Kupán elszenvedett pólós kudarc után hangzottak el az első olyan utalások, hogy a magyar sportolókat komolyan megviselte az ötkarikás já-

⁹⁷ *Népszabadság*, 1984. július 2.; *Magyar Nemzet*, 1984. július 2.; *Magyar Hírlap*, 1984. június 2.; *Népszava*, 1984. június 2.

⁹⁸ Az akcióról a Szabad Európa Rádió és az AFP hírügynökség számolt be. A Magyar Népköztársasággal kapcsolatos imperialista propagandáról. Második negyedév. MOL M-KS 288. f. 22. ő. e. 1984/15.

⁹⁹ 49-ből 32 (65,3%).

¹⁰⁰ *Népszabadság*, 1984. május 5.

¹⁰¹ LEPIES (György): Gedővári VK-győztes. *Népszava*, 1984. május 15.

tékokról való lemondás: lélektani megingást, idegi fáradtságot, „csakazértis” hangulatot emlegettek. Wladár Sándor úszó olimpiai bajnokunknak ezt mondta a *Népszava* munkatársa: „Sokan állítják, ha ma lenne egy vb..., jó, ha bekerülnél a legjobb hat közé”. Az újságíró tehát nem akart nyíltan rákérdezni az olimpiára, de a szándéka világos volt Wladár előtt is: „...ha lenne, akkor azért másképp nézne ki a dolog, mert az általam elvégzett munka alapján biztosan a dobogóra állhatnak.”¹⁰² Látzólag az olimpiai címvédő erőnlétéről, formájáról folyt a beszélgetés, valójában azonban Wladár Sándor azt is érzékeltette, hogy megfosztották egy olimpiai éremtől.¹⁰³

Alig több mint egy tucatnyi írás, tudósítás foglalkozott – legalább utalások szintjén – a sportolók érzéseivel: közülük hat a *Magyar Nemzet*-ben, négy a *Népszabadság*-ban. Az áprilisi „bizonytalanság” idején csak Zsolt Róbert állt ki egyértelműen a sportolók mellett, s közvetítette aggodalmukat. Ugyancsak a *Magyar Nemzet*-ben jelent meg Malonyai Péter zárszava a sikerrel megvívott kubai kosárlabda olimpiai selejtezőről. Megfogalmazásai kifejezetten árnyaltak, több mondata értelmezhető a sport- és politikai vezetők döntésének bírálataként is. „*Meg az se dobhatta fel őket túlságosan, ha vesztes meccseken jól játszottak, ám túltették magukat a letörtségre okot adó tényeken*” – írta Malonyai a kosárlabdázókról. A MOB döntése a torna ideje alatt született meg. „Nélkülözhetetlen, hogy nálunk is tegyenek meg mindent az arra illetékesek, hogy mi magyarok is részesei lehessünk ezen világhódító sportág újabb és újabb térnyerésének” – reménykedett az újságíró.¹⁰⁴

Malonyai Péter egy másik, igen különös írást is jegyzett. A június közepén közölt állatmesében az Erdő madarai elhatározzák, hogy akaratum ellenére boldoggá teszik a költöző madarakat, és maradásra kényszerítik őket.¹⁰⁵ Joggal merül fel a kérdés, hogy a sportújságíró miért választott egy ennyire allegorikus műfajt. (Az állatszereplők nevei is saját nagybetűs fajnevükkel egyeztek.) Miért ne kereste volna a történet átvitt értelmezését a *Magyar Nemzet* olvasója is? Vajon hányan asszociáltak a magyar sportolók, sportvezetők feje felett meghozott, mégis az ő érdekekre hivatkozó hivatalos döntésre, és hány olvasónak jutott eszébe a Szovjetunió és a többi szocialista ország?

¹⁰² *Népszava*, 1984. július 10.

¹⁰³ *Magyar Nemzet*, 1984. július 24.; lásd még *Népszabadság*, 1984. július 13.

¹⁰⁴ Malonyai rendkívül „érdekes” helyzetbe került, hiszen egy olyan torna helyszíni tudósítója volt, amelynek a közepén született meg a MOB nemleges határozata, éppen mikor a magyar csapat négy egymás utáni győzelemmel végül kvalifikálta magát Los Angelesbe. (*Magyar Nemzet*, 1984. május 18.)

¹⁰⁵ MALONYAI Péter: Madármese. *Magyar Nemzet*, 1984. június 18.

Több megjegyzést fűztek az év legjelentősebb vízilabdatornájának kiírált Tunggram Kupához, amelyen a magyar válogatott a várakozások alatt szerepelt. A *Népszava* interjújában a sportvezető és az újságíró „összebeszélt”. Előbbi a sportolók lélektani válságát hozta fel a rossz szereplés mentségéül. Az újságíró következő kérdése pedig kétségbe vonta, hogy az olimpia helyettesíthető lett volna: „Ha a Tunggram Kupa a legfontosabb erőpróba az esztendőben, nem kellett volna, mondjuk, jutalmazással gondoskodni jelentőségének sok irányú alátámasztásáról?” Az *Új Tükör* szerzője szintén úgy fogalmazott, hogy azzal megkérdőjelezte a torna fontosságát: „...a körülmények sajátos alakulása folytán ugyanis az év legjelentősebb vízilabdás eseménye.”¹⁰⁶ Pár nappal később újra Serényi Péter fűzött kommentárt a torna eredményeihez. Az ott felvetett „Mi lett volna, ha?” kérdés elvileg a budapesti tornára vonatkozott, de nem volt nehéz az olimpiai szereplésre is érteni. Ezt az olvasatot valószínűsíti a zárógondolat: a játékosok „nem ezt érdemelték!” Nem azt érdemelték, hogy a nagy öregek egy hazai faskóval búcsúzzanak sikeres pályafutásuk végén – s ne inkább egy olimpiai éremmel. A *Magyar Nemzet* publicistája hasonló áthallásokkal fogalmazta meg, hogy „ennél sokkal ünnepélyesebb búcsút reméltünk”.¹⁰⁷ Írása végén az újságírói öncenzúra egy lehetséges definícióját adta: „Bizonyos dolgokat az ember nagyon nehezen ír le, s ha mégsem tudja őket megkerülni, hát képekben fogalmaz, nagyobb lehetőséget ad arra, hogy később korrigáljon, értelmezzen.”

A Barátság játékok egyik hazai versenyeről, a birkózó bajnokságról az *Új Tükörben* jelent meg feltűnően borongós hangulatú elmélkedés. Az újságíró a négy évvel korábbi moszkvai bajnokoknak, Kocsisnak és Növényinek köszönte meg újra a szép perceket, amelyeket akkor a magyar szurkolóknak szereztek. Nem tett összehasonlítást az olimpiai sikerek és a budapesti kudarcok között, mivel azt nem tartotta volna méltányosnak. Számos gondolata szándékoltan kétértelműnek tűnik: „a magyarok elég sok fájdalmat élhettek át a mozgalmas budapesti kötöttfogású verseny forró napjaiban”; „olyan szűken méri a sors a győzelem pillanatait [...] A diadal hangulata elmúlt, talán semmi sem mulandóbb a sportsikereknél”; „keressük a kárpótlást azért, ami elveszett”. Látszólag egyetlen szó sem esett az 1984-es olimpiáról, de a versenyzők fájdalma, az elveszett sikerek egyértelmű asszociációt sugallnak. De nem minden újságíró érvelt így, közvetett módon a csalódott, kedvüket veszített sportolókat mentetve: a *Magyar Hírlapban* Barcs Sándor, a *Magyar*

¹⁰⁶ SERÉNYI Péter: Nyolcan egy kupáért. *Új Tükör*, 1984. június 3.

¹⁰⁷ NAGY N. Péter: A Tunggram Kupa – és egy korszak – után. *Magyar Nemzet*, 1984. július 21.

Nemzetben – már a Barátság játékok után – Zsolt Róbert írta le: nem talál menséget a magyar versenyzők gyengébb szereplésére.¹⁰⁸

A magyar sportolóknak szóló szolidaritási üzenet vehető ki azokból olimpiai beszámolókból is, amelyek párhuzamba állították az 1980-as és az 1984-es bojkottnak a sportolókra gyakorolt hatását. Több ízben mutatták be példaként, vigaszként azoknak az amerikai és japán sportolóknak az örömét (leghosszabban a japán tornász bajnok Gushikenét, valamint az amerikai női röplabdacsapatét),¹⁰⁹ akiket az 1980-as bojkott megfosztott a győzelem lehetőségétől, de Los Angelesben kárpótolhatták magukat, bizonyították, hogy „*érdemes volt tovább edzeni*”.¹¹⁰ Los Angelesért nyilvánvalóan Szöul jelenhette a kárpótlást. Ellenkező logikájú Molnár Károly gondolatmenete. Mary Decker, a bajnokesélyes amerikai síkfutónő balesetéről és kieséséről a következőket vetette papírra: „...*vesztése semmivel sem kárpótolható. Még azzal sem, ha négy esztendő múltán nyerne aranyérmet...*” A párhuzam könnyen felállítható: Mary Decker nevének helyére bármelyik magyar érmet remélő magyar sportoló neve behelyettesíthető volt.

A tudósításokról elmondható, hogy az olimpiával kapcsolatos kérdések tárgyalásánál egyszerre érvényesült bizonyos uniformizáltság és az „egyenruhaviselés szabályainak” lazasága, hiánya is. Azonos tálalásban az 1980-as évek Magyarországon inkább csak a hivatalos közlemények és az MTI-től kapott hírek jelentek meg. A tudósítások konvergenciáját éppen a sportdiplomáciai anyagok nagy aránya eredményezte, bár láthatuk, hogy ezeket sem feltétlenül közölték azonos terjedelemben, és a hírek esetén elképzelhető volt, hogy más információkat helyezzenek előtérbe, ami az olvasókban is eltérő véleményt alakíthatott ki. Központi lapjaink mindegyike közölt az olimpiával kapcsolatosan néhány TASZSZ-kommentárt, a *Népszabadság* a többiekénél nagyobb, de nem kiugró mennyiségben; ezek közlésében azonban nem voltak egységesek, mi több, inkább valamiféle feladatmegosztás érvényesült körükben. Az ilyen jellegű cikkek alacsony száma pedig már-már azt az érzetet kelthette, hogy a lapok csak a kötelező penzumot teljesítették. Noha egyéb statisztikák szerint nem állíthatjuk azt sem, hogy a párt központi napilapja kirívó egyoldalúsággal kezelte volna az olimpiával kapcsolatos híreket. Mindezek mel-

¹⁰⁸ BARCS Sándor: Pólósokk. *Magyar Hírlap*, 1984. június 19.; ZSOLT Róbert: Megmérétes. *Magyar Nemzet*, 1984. augusztus 31.

¹⁰⁹ *Magyar Nemzet*, 1984. augusztus 4.; *Magyar Nemzet*, 1984. augusztus 9.; *Népszabadság*, 1984. augusztus 4.

¹¹⁰ *Magyar Nemzet*, 1984. augusztus 7.

lett egy-két kiszólást, kétértelmű utalást – ugyancsak más-más alkalomkor – mindegyik napilapunk szerkesztősége átengedett.

A szocialista sajtótermékek, még a napilapok között is jelentős különbségek lehettek a megközelítésmódban, a hangsúlyokban, a nyelvezetben. Annál inkább egy szűk értelmiségi kör által mazsolázott hetilap és egy széles (munkás)tömegek forgatta napilap közt! Ugyanakkor tárgyunk esetében az újságírók mozgásterét leszűkítette az is, hogy a Los Angeles-i olimpiával kapcsolatos döntés bolygatása a különösen kényes kérdések közé tartozott. Az MSZMP Politikai Bizottsága úgy tartotta helyesnek, hogy a többi távolmaradó országnál jóval bővebb terjedelemben tudósítsanak az olimpiai eseményekről. Az emberek – már aki tudta – természetesen így is a jugoszláv és az osztrák adást figyelték. Nyilvánvaló volt tehát, hogy nem pusztán sportdiplomáciai, hanem külpolitikai, még hozzá a Szovjetunió érzékenységét érintő ügyről volt szó. Ezt nem lehetett kimondani, ám talán a *Magyarországban* és a napilapok félmondatos utalásaiban felbukkanó félinformációk tekintetében a hatalom és az újságírók érdekei is egy irányba mutattak. A tények leírására, a teljesebb tájékoztatásra törekvő újságíró óvatosan egyben azt is elősegítette, hogy a közönség belenyugodjon a megváltoztathatatlan döntésbe, mindamellettt biztosította a morgolódás jogát, lehetőségét. Ha már haragudni kell valakire, inkább haragudjanak Moszkvára.

Különösen igaz ez az állítás a *Magyarországra*. A lap módszerét Veszprémi Miklós foglalta össze: „Mindenekelőtt a tényeket kell közreadni, lehetőleg minél szélesebb körben megvilágítva, alátámasztva számokkal, adatokkal, bízva abban, hogy ily módon sokkal jobban eligazodik az érdeklődő... A világ dolgai túlnyomórészt úgyis önmagukért beszélnek. Lehet bízni benne, hogy a tárgyilagos észjárású ember tökéletesen ért a tények nyelvén. Főleg, ha az újság is arra ösztönzi, hogy próbáljon meg önként, saját ítélkezése alapján boldogulni.”¹¹¹

Az olyan cikkek száma azonban, amelyek a távolmaradást bírálták volna, a néhány sportolói utaláson kívül nem haladta meg az ötöt sem. Ezek mindegyikén felismerhetőek voltak az öncenzúra jelei. Magát a döntést talán csak Malonyai Péter állatmeséje vette célba, de éppen hogy a legáttételesebben előadva. A többi cikk a biztonsági helyzetet elemezte, az olimpia helyett világ bajnokságról és „A” kategóriás versenyekről beszélt, valamint az olimpiai televíziós közvetítéseket bírálta. Minden esetben az olvasóra bízták, hogy eldöntse, mit is akart érteni: az újságíró itt

¹¹¹ VESZPRÉMI Miklós: Szavakba sűrített lényeg? Fórum a címadásról. *Jel-Kép*, 1983/2. 93.

másra is utalt-e, mint amiről írt. Valamivel gyakrabban próbálták meg a sportolókkal való szolidaritásukat kifejezni, de még ilyen esetekben is jellemző, hogy a direkt közlés helyett csak sejtetésekkel, elszórt metaforákkal, párhuzamokkal, kétértelmű fogalmazással tolmácsolta gondolatait a szerző.

A magyar sajtó törekedett arra, hogy az olvasókat minél árnyaltabb információval lássa el. Arra viszont természetesen nem volt módja, hogy a valós folyamatokról, a háttérben meghozott döntésekről is beszámoljon, a napilapok pedig a tényeket összerendező, átfogó elemzésekre sem vállalkozhattak. Ezen felül burkoltan a sportolókkal való együttérzésének, alternatív véleményének is hangot adott. Így elmondható, hogy az üzenetek dekódolásához értő, több forrásból tájékozódó hazai újságolvasók, ha nem is a maguk teljességében, de nagy vonalaiban rekonstruálhatták az eseményeket, a döntések hátterét, a valós körülményeket, és egy-egy metafora, hasonlat, párhuzam olvastán úgy érezhették, hogy cinkosan „összekacsinthatnak” a cikk írójával. Ez ugyanakkor nem jelentette azt sem, hogy az újságírók elmentek a végsőkig a közléshatárok tágitásában.